

İmza

Tez Danışmanı:

Jüri Üyeleri:

.....

.....

.....

..... 'ın

..... başlıklı tezi / / tarihinde, yukarıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca,

..... Anabilim / Anasanat dalında, Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlilik tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ
KLARİNETİN TARİHSEL GELİŞİMİ, REPERTUVARI
VE ORKESTRADAKİ ÖNEMİ

Şehrinaz ÖNDER
Müzik Ana Bilim Dalı

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Haziran 2005

Danışman: Prof. Önder KÜTAHYALI

Bu araştırma, tahta üfleme çalgı ailesinin genç üyesi olan klarinetin tarihsel süreç içerisinde gelişimini klarinet repertuarı ile birlikte inceleyerek, klarinetin orkestradaki önemini belirtmek ve bu konuda yapılacak çalışmalara katkıda bulunabilmek amacıyla yapılmış betimsel bir çalışmadır.

Araştırma, üç bölüm altında ele alınmıştır. Birinci bölümde, klarinetin ortaya çıkışından günümüze kadar tarihsel gelişimi anlatılmıştır. İkinci bölümde, klarinet repertuarı solo, oda ve caz müziğinde incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise klarinetin orkestradaki önemi vurgulanmıştır.

Sonuç olarak, araştırmada klarinet hakkında elde edilen bilgiler doğrultusunda, klarinetin orkestrada vazgeçilemez üfleme çalgı olduğu tespit edilmiştir.

ABSTRACT

THE HISTORICAL DEVELOPMENT OF THE CLARINET, ITS REPERTOIRE
AND HOW IMPORTANT STATE IN THE ORCHESTRA

Şehrinaz ÖNDER
Department of Music

Afyon Kocatepe University, The Institute of Social Sciences
June 2005

Advisor: Prof. Önder KÜTAHYALI

This research is a descriptive one that has been prepared to contribute to develop the way of studies in this area and to express how important state in the orchestra of the clarinet that is a young member of the woodwind instrument family has been investigated both its development in historical process and its repertoire.

The research has been prepared consisting of three chapters. In the first chapter, the clarinet has been described its historical developing from the first appearing to up to now. In the second chapter, the work of clarinet composition has been investigated with solo, jazz and chamber music repertoires. Finally, in the third chapter has been accentuated how important state in the orchestra of the clarinet.

As a result, in the direction of the data obtained in that research about clarinet was determined that it can be an indispensable woodwind instrument in the orchestra.

ÖZGEÇMİŞ

Şehrinaz ÖNDER

Müzik Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans : 2000 İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Devlet Konservatuvarı, Klarinet Ana Sanat Dalı

Lise : 1996 Eskişehir Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuvarı, Klarinet Ana Sanat Dalı

İş / İstihdam

2003 - : Öğretim görevlisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı Batı Müziği Bölümü, Klarinet Bilim Dalı

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı : İzmir / Karşıyaka, 1978

Cinsiyeti : Kız

Yabancı Dil

İngilizce

KISALTMALAR

a.g.e : Adı geçen eser

cm. : Santimetre

mm. : Milimetre

mmt : Memet

Op. : Opus

s. : Sayfa

yy. : Yüzyıl

KLARİNETİN TARİHSEL GELİŞİMİ, REPERTUVARI VE ORKESTRADAKİ ÖNEMİ

Şehrinaz ÖNDER
Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Önder KÜTAHYALI

Afyonkarahisar
2005

KLARİNETİN TARİHSEL GELİŞİMİ, REPERTUVARI
VE ORKESTRADAKİ ÖNEMİ

Şehrinaz ÖNDER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Müzik Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Önder KÜTAHYALI

Afyonkarahisar

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran 2005

TEŐEKKÜR

“ Klarinetin Tarihsel Gelişimi, Repertuarı ve Orkestradaki Önemi ” konulu araŐtırmamın her safhasında bana yardımcı olan değerli danışman hocam Prof. Önder KÜTAHYALI ve saygıdeğer eŐi Yıldız KÜTAHYALI’ya, her zaman benim yanımda olan klarinet hocalarım Alain BOEGLİN ve Ender GÜLENLER’e, Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı çalışma arkadaşlarıma, taranan yabancı kaynakların çevirilerinde çok değerli yardımlarını esirgemeyen Hakan ÖZKAN’a , Ablam A.Őerife ÖNDER’e teŐekkürlerimi sunarım.

Ayrıca öğrenim yaŐamım boyunca değerli destek ve katkılarını benden esirgemeyen, her alanda bana yol göstererek ıŐık veren sevgili aileme, saygılarımla teŐekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖZGEÇMİŞ.....	v
KISALTMALAR.....	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KLARİNETİN TARİHSEL GELİŞİMİ

A. KLARİNETİN TARİHSEL GELİŞİMİNE GİRİŞ.....	4
B. KLARİNETİN ORTAYA ÇIKIŞI.....	6
C. BAROK DÖNEMDE KLARİNET.....	7
D. KLASİK DÖNEMDE KLARİNET.....	10
E. ROMANTİK DÖNEMDE KLARİNET.....	12
F. ÇAĞDAŞ DÖNEMDE KLARİNET.....	14
G. TÜRKİYE'DE KLARİNET.....	17

İKİNCİ BÖLÜM

KLARİNET REPERTUARININ İNCELENMESİ

A. KLARİNET REPERTUARINA GENEL BAKIŞ.....	20
B. SOLO REPERTUARDA KLARİNET.....	22
C. ODA MÜZİĞİ REPERTUARINDA KLARİNET.....	48
D. CAZ MÜZİĞİ REPERTUARINDA KLARİNET.....	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ORKESTRADA KLARİNETİN ÖNEMİ

ORKESTRADA KLARİNETİN ÖNEMİ	67
SONUÇ	76
KAYNAKÇA.....	78

GİRİŞ

İnsan zekası ve bilinci her yenileşme ile yeniden yapılanmakta ve her yeniden yapılanış bilinç ve birikimde yeni ufuklar açmaktadır. Bu gelişmeler bir çığ gibi büyümekte ve birbirini beslemektedir. İşte bu süreç içerisinde yapılanmasını yenileyen insanoğlu teknolojik gelişmeler paralelinde sanatta ve müzikte yeni tınlar ve görüşler keşfetmektedir. ¹

İnsanoğlunun bu keşif süreci, kendi dünyasını algılama ve yeniyi yaratma gücünü geliştirmekte, teknik ve bilimsel gelişim sürecini de hızlandırmaktadır. Bu yapılanma müzik alanında yeni tınların oluşturulmasına temel teşkil ederek, var olan müziksel formların gelişimine de hız kazandırmaktadır. ²

Ortaçağdan günümüze kadar teknolojik ve bilimsel gelişmelerle yaşam çok hızlı değişime uğramıştır. Bu değişim sürecinde, halen kullandığımız müzik çalgıları müzik repertuvarlarındaki değişime cevap verecek şekilde değiştirilmiş ve geliştirilmiştir. Herhangi bir çalgının icad edilmesinden sonra onun değişime uğraması ve çağa uydurulması kaçınılmazdır. Bu hızlı değişimin etkisiyle tek kamışlı üfleme çalgı ailesinden klarinetin atası olarak bilinen chalumeau da değişime uğramış ve geliştirilmiştir.

İlk chalumeau tek kamışlı, hayvan kemiğinden silindirik boru şeklinde yapılmış, eski Mısır, İran ve Hindistan'da Kelt'ler tarafından kullanılmıştır. İlk kullanımında yedi parmak delikli olan chalumeau, 16'ncı yüzyıl (yy)'da sekiz parmak delikli, iki perdeli hale getirilmiş ve ilk defa orkestrada kullanılmıştır. 16'ncı yy'ın sonlarına doğru John Christoph Denner chalumeau'ya özel bir perde ekleyerek geliştirmiş ve bu haliyle clarion çalgısına benzediğinden "clarionet" olarak isimlendirilmiştir. ³

Chalemau'nun "clarionet" olarak adlandırılmasından sonra gelişimi klasik ve romantik dönem içinde gerçekleşmiş ve halen kullanmakta olduğumuz klarinet şekline

¹ Gülriz GERMEN, Klarinetin Tarihsel Gelişimi , (Yayınlanmamış, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü), Eskişehir, 1993, s. 3.

² Gülriz GERMEN, a.g.e, 1993, s.7

³ www.matches.dug.edu.tr_20.11.2004.

getirilerek , Haydn, Mendelssohn, Schumann ve Brahms tarafından şekil ve repertuvar olarak geliştirilmiştir.

Bu çalışmada, başlangıçtan günümüze kadar olan süreç içinde klarinet ailesinin tarihsel gelişimi, bu gelişim süreci içinde oluşan solo, oda ve caz müziği repertuvarları ile klarinetin orkestradaki önemi incelenmiştir.

Çalışmanın anlaşılmasını kolaylaştırmak amacıyla, klarinet ailesinin tarihsel gelişimi Barok, Klasik, Romantik ve Çağdaş dönem şeklinde, repertuvarı ise solo, oda, ve caz müziği başlıkları altında incelenmiştir; klarinetin orkestradaki önemi vurgulanırken enstrümanın orkestrada var olmasını sağlayan nedenler anlatılmıştır.

Çalışmanın problemi; “Klarinetin tarihsel gelişimi, repertuvarı ve orkestradaki önemi nedir?” olarak belirlenmiştir. Ayrıca problemin çözümüne yardımcı olacak aşağıdaki alt problemler oluşturulmuştur :

1. Tahta üfleme çalgı aile üyesi klarinetin oluşumu nasıl başlamıştır?
2. Klarinetin yapısal özellikleri ve çeşitleri nelerdir ?
3. Klarinetin ilk ortaya çıkışından günümüze kadar gösterdiği gelişmeler nelerdir ?
4. Mevcut repertuvar içinde klarinet eserleri nelerdir ?
5. Çalışmadan elde edilen bilgiler ışığında klarinetin orkestradaki önemi nedir ?

Amaç

Belirlenen problem ve alt problemler doğrultusunda yapılan çalışmada, klarinetin tarihsel gelişimi, repertuvarı ve orkestradaki öneminin anlatılması amaçlanmıştır.

Önem

Klarinetin ortaya çıkışından günümüze kadar olan süre içinde tarihsel gelişimini, repertuarını inceleyerek, çalgının orkestradaki önemini vurgulayan bu araştırmanın, klarinet ile ilgili çalışmalara ve klarinet sanatçılarına yarar sağlayacağı hedeflenmekte ve beklenmektedir.

Sınırlılıklar

Çalışma, tahta üfleme aile üyelerinden biri olan klarinetin tarihçesi ile repertuarının taranabilen yazılı ve elektronik kaynakları ile sınırlıdır.

Yöntem

Klarinet ile ilgili bilgiler yazılı ve elektronik kaynakların taranması ile elde edilmiştir. Çalışmanın anlaşılmasını kolaylaştırmak amacıyla klarinetin tarihsel süreci ve repertuarı kronolojik sıra ile anlatılmış, taranan kaynaklardan elde edilen veriler konu bütünlüğü bozulmadan dipnotlar ile belirtilerek kişisel yoruma girilmemeye çalışılmıştır.

Verilerin Toplanması

Çalışmanın verileri, klarinet hakkında yazılı ve elektronik ortamdaki kaynakların taranması ve konu bütünlüğüne uygun olarak tasnif edilmesi sonucu oluşturulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. KLARİNETİN TARİHSEL GELİŞİMİ

A. KLARİNETİN TARİHSEL GELİŞİMİNE GİRİŞ

Tahta üfleme çalgıların kökeni 20.000 yıl öncesine dayanmaktadır. Bu çağlarda insanlar, içi boş kemiğe, boynuza, bir bambu kamışına ya da bir deniz kabuğuna üflendiğinde sesin oluştuğunu keşfetmişlerdir. Bu keşif sonucunda insanoğlu tahta borular yaparak, üfleme çalgıların ilk örneklerini icad etmiştir.

Tahta üflemlerden biri olan klarinet, bilinen ilk tek kamışlı üfleme çalgıdır. Klarinetin geçmişi, ortaçağda halk çalgısı olarak kullanılan chalumeau'ya kadar uzanmaktadır. Çalgının kendi adını kazanması ve gelişimi ile ilgili çalışmalar ise 1600'lü yıllarda başlar.

Chalumeau'yu geliştiren ilk çalgı yapımcısı, Almanya'nın Nuremberg kentinde yaşamış olan Johann Christoph Denner'dir. Bu ilk klarinet sekiz perdeli'dir. Çalgının sesleri arasındaki eşitsizliğin ve aşağı register'deki entenasyon bozukluklarının giderilmesi için perde sayısı Ivan Müller tarafından onüç'e çıkartılmıştır.

Klarinetin gelişim evresindeki öbür yenilikçiler de Hyacinthe Elenore Klosé ve Auguste Buffet'tir. Bu iki yenilikçi, Böhm sistemini klarinete uyarlamıştır. Adı geçen sistem sayesinde klarinetin yapısından kaynaklanan sorunlar azaltılmış ve çalgı, günümüzde kullandığımız klarinete dönüştürülmüştür.⁴

En sık kullanılan klarinet "Si-Bemol" klarinet'tir. Bu çalgı, üst oktavlardaki tiz sesleri temiz olarak verir. Alt oktavdaki sesler ise koyu ve olgundur. Si-Bemol klarinet'e kıyasla daha güçlü tiz seslerin çıkarılmasında kullanılan "Mi-Bemol" klarinet, klarinet ailesinin en küçük üyesidir. Ailenin orta sıralarında yer alan ve adları az

⁴ Emel ÇELEBİOĞLU, Tarihsel Açıdan Evrensel Müziğe Giriş, Akademik Kitaplar Serisi , 1986, İstanbul, s. 280, 281.

duyulan üyeler, “Alto klarinet” ile “Bass Horn”dur. Ailenin en büyük boyutlu, ses sınırı geniş ve daha kalın sesleri verebilen üyesi ise “Bass klarinet”tir. “Bass klarinet”, “Si-Bemol” ve “Mi-Bemol” klarinetten bir oktav aşağıdaki sesleri verir. Ondan daha kalına inebilen ve inceye çıkabilen çalgı da “Kontrabass klarinet” tir.⁵

Klarinetler genel olarak üç ses bölgesine ayrılır:

1. Chalumeau : En kalın sestem, Si Bemole kadar;
2. Clarion : Orta oktavdaki Si Natürelinden Do’ya kadar;
3. Altissimo : Do Majör ve daha üst tonların yaratılmasında kullanılır.

Klarinetin dolgun ses tonu, çeşitli çalma yollarını kolaylıkla ortaya koyabilmesi ve gürlük yelpazesinin geniş oluşu, besteciler için her zaman çekici olmuştur. Öyle ki çalgının gelişim yönünden bugünkü durumuna henüz gelemediği 18’inci yüzyılda bile besteciler, onu solo ve oda müziği yapıtlarında, ayrıca senfoni orkestrasında kullanmaya başlamışlardır.

19’uncu ve 20’nci yüzyıllarda klarinet, senfoni orkestraları ile bandolarda yoğun bir kullanım alanı bulduğu gibi çalgının hem solo hem de oda müziği repertuarı gelişmiştir. Yetişen büyük virtüözler çalgının yaygınlık kazanmasını hızlandırmış, Klosé başta olmak üzere birçok klarinet öğretmeni, bu virtüözlerin yetişmesine hız kazandırmıştır.

Başka bir mutlu olayda klarinetin 20’nci yüzyıla özgü bir sanat dalı olan caz’da yer alışı ve bazı ünlü caz klarinetçilerinin ortaya çıkışıdır. Çalgının Doğu Avrupa ve Orta Doğu ülkelerinin yerel müziklerindeki yeri de son derece ilginç olmuştur. Öte yandan Avrupa müziğinin bir devlet politikası olarak ülkemize alındığı 19’uncu yüzyıldan başlayarak gelişen Türk klarinetçiliği, müzik yaşantımızın herkese gurur vermesi gereken bir olgusudur.

⁵ [http:// hem. passagen. se /eriahl /fag. htm_20.11.2004](http://hem.passagen.se/eriahl/fag.htm_20.11.2004)

B. KLARİNETİN ORTAYA ÇIKIŞI

Klarinet, üfleme çalgıların en genç üyelerinden birisidir. Onun, trompet'te ya da flüt'te olduğu gibi mitolojik atalarına inmek olanaksızdır. Çalgıya ilkel uygarlıklarda rastlanılabilecek de yayılma sürecinin ne olduğu, ne zaman gelişip ne zaman duraklama gösterdiği tam olarak bilinmemektedir.⁶ Klarinetin ortaya çıkışıyla ilgili bazı kuşkular varsa da W. A. Mozart'ın doğumundan önce icad edildiği ve müzik çalgısı olarak kullanılmasına başlandığı kesindir.⁷

En eski uygarlıklarda ve bütün doğu İslam uygarlıklarında klarinetin atası sayılabilecek çalgılara rastlanır. Örneğin İsa'dan önce 2700 dolaylarında Mısır'da "mmt" (Memet olarak okunur.) vardır. Kuzey Afrika'da ZUMMARA adıyla bilinen Çift Klarinet ise iki uzun bambu kamışından oluşur ve üzerinde gelişi güzel açılmış dört ya da altı delik bulunur.⁸

Klarinetin gerçek atası belirsiz olmasına rağmen müzik tarihçilerinin yaptığı araştırmalar, tek kamışlı çalgıların çok eski doğu kökenli çalgılar temel alınarak geliştirildiğini ortaya çıkarmıştır. Arap dünyasından Batı uygarlığına geçen ve klarinetin atası olarak kabul edilen chalumeau, tek hava kolonlu ve tek kamışlıdır.⁹

Fransız kökenli olan "chalumeau" adı, Latince "Calamus" (Küçük Kamış) ve Yunanca "Calone" (Kamışlı Flüt) anlamına gelen terimlerin karışımıdır. Başka bir görüş de; "Chalumeau" adının, 17'nci yüzyıl boyunca fagot, obua, flüt yapımcılarına para desteği sağlayan Fransız Hotteterre ailesinin adından geldiğidir. Fakat çalgının 13'üncü yüzyılda bile "chalumeau" adıyla kullanılışı, söz konusu görüşü çürütmektedir.¹⁰

⁶ Ebru Mine SONAKIN, Saint-Seans ve Poulenc'in klarinet Sonatlarının, Weber'in Grand Duo Concertant'ının, Schumann'ın Fantasy Pieces'inin Klarinet Edebiyatındaki Yeri, (Yayınlanmamış, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul, 2000, s.2.

⁷ Colin LAWSON, The Early Clarinet A Practical Guide, Cambridge University Pres, 2000, United Kingdom, s.2.

⁸ Ebru Mine SONAKIN, a.g.e, 2000, Sayfa 2.

⁹ Gülriz GERMEN, Klarinetin Tarihsel Gelişimi, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Haziran 1993, s.11.

¹⁰ Colin LAWSON, a.g.e, 2000, s.12.

Chalumeau” adı aynı zamanda “Duru ve Parlak” anlamına gelen pastoral renkleri çağrıştıran kamışlı çalgılara da verilmiştir.

Arabistan’dan gelen “Arghül” ün torunu olan chalumeau, 30 cm. uzunluğunda , yedi delikli , küçük, tek kamışlı ve bir oktav ses aralığına sahip olan ve birçok besteci tarafından solo çalgı olarak da kullanılan chalumaue’nun bas sesleri çeşitli operalarda kırsal efekt yaratmak amacıyla kullanılmıştır. Bu besteciler Telemann, Ariosti, Bono, Bononcini, Fux, Gluck ve Steffani’dır.

Chalumeau’nun klarinet’e dönüşmesinde Johann Christoph Denner ve oğlu Jacop Denner’in oldukça önemli katkıları vardır. Jacop Denner, 1690’lı yıllarda Almanya’nın Nuremberg kentinde yaşamış bir flüt yapımcısıdır. Denner, yedi delikli chalumeau’nun perdelerini isimlendirerek, çalgı üzerinde yeni perdeler konumlandırılmasını sağlamıştır. Ayrıca ince seslerin daha rahat, daha doğru bir entonasyon ile elde edilmesine yarayan parçaları ve pozisyonları keşfetmiştir. Denner ve oğlu birçok değişik yöntem üzerinde çalıştıktan sonra kamışın dudaklarla doğrudan kontrol edilmesi yöntemini getirmişler ve bek’i çalgıya eklemiştirler. “Bek”, klarinet içinde rezonansı sağlayan özel küçük parçadır.¹¹

Klarinet tarihi kayıtlarına göre klarinetin kayıt altına alınması 1790 yılından itibaren başlamaktadır.

C. BAROK DÖNEMDE KLARİNET

Yaklaşık olarak 1600 ile 1750 yılları arasındaki zaman parçasını kapsayan Barok dönem, İtalya’daki opera denemeleriyle başlamış, Johann Sebastian Bach’ın ölümüyle sona ermiştir.

1700’lü yıllar süresince klarinetin fiziksel yapısı ile rezonansı üzerinde birçok değişiklik yapılmıştır. Çalgıya yeni perdelerin eklenmesi, gövde üzerindeki ses

¹¹ Ebru Mine SONAKIN, a.g.e, 2000, s.4, 5.

deliklerinin yeniden düzenlenmesi ve bunların kullanılışıyla ilgili çeşitli tekniklerin uygulanması, söz konusu değişikliklerin en önemlilerindedir.¹²

1710 yılında Johann Christoph Denner ve oğlu Jacop Denner'in klarinet perdelerine ilişkin yaptığı çalışmalar ile eklediği iki perde sayesinde, temel seslerin oniki ses yukarıdaki doğuşkanları elde etme olanağına kavuşulmuştur. Denner'in eklediği bu iki perde, çalgının ses bölgesini üç oktava çıkarmıştır.¹³

18'inci yüzyılın sonuna doğru klarinete dördüncü bir perde eklenerek sağ elin serçe parmağı ile denetlenen "sol diyez" perdesinin daha kolay açılması sağlanmıştır.

Klarinete beşinci perdenin eklenmesi 1780'li yıllarda gerçekleşmiştir. Çalgının üzerinde ve sol tarafta yer alan perde sayesinde "Fa diyez" sesi yaratılmıştır.

Beş perdeli klarinetin ortaya çıkışında, yuvarlak ve koyu bir tonun yaratılmak istenmesi etkili olmuştur. Beş perdeli klarinet 5 parçadan oluşmaktadır.

Bu parçalar :

1. Bek;
2. Baril (Fıçı);
3. Üst gövde;
4. Alt gövde;
5. Kalak'tır.

Bu parçaların birbirlerine eklentilerini güçlü kılmak için fildişi kullanılmış, perdelerde ise pirinç madeninden yararlanılmıştır. Gövdenin yapılışında da şimşir ağacı yağlenmiştir. Klarinetin perdeleri kare biçimindedir. Bu biçim, Müller'in klarinetine kadar değişmeksizin sürmüştür. Çalgının tınısındaki nitelik, alt gövde ile bağlantılı olan kalak'ın biraz daha uzatılması sayesinde kendine özgü özelliğini kazanmaya başlamıştır.¹⁴

¹² Colin LAWSON, a.g.e, 2000, s.12.

¹³ Ebru Mine SONAKIN, a.g.e, 2000, s.5.

¹⁴ Colin LAWSON, a.g.e, 2000, s.8

Beş perdeli klarinetin tınısı, günümüzdeki klarinetin tınısından daha çok obuayı andırmaktadır. Bunun en önemli nedeni, kamışı tutan bek'in bugün kullanılan klarinet bek'ine göre ters konumda bulunuşu ve kısalığıdır.¹⁵

Bu dönemde bestelenmiş önemli klarinet yapıtlarından örnek verilecek olursa, Händel'in 1740 yılında yazdığı üvertür ile Vivaldi'nin RV 559 ve RV 560 katalog sayılı iki klarinet ve iki obua için konçertoları, beş perdeli klarinet'in ilk kez kullanıldığı yapıtlardır. Aynı dönemde Mannheim orkestrasının üyeleri olan Johann Stamitz ve Fucks'un konçertolarında, çalgının alt register'inden üst register'ine kesintisiz geçilebildiği görülmektedir. Öte yandan Rice'in Barok klarinet için yaptığı 28 tane besteden 13 tanesi bulunarak yayımlanmıştır.¹⁶

Çağdaş klarinetçiler, Händel'in, Vivaldi'nin ve Moltere'in yapıtlarını kolayca yorumlayabilmektedirler. Buna karşılık Graupner, Telemann, J. A. J. Faber ve Caldara, orkestra yapıtlarında "Do" ve "Re" klarinete yer vermişlerdir.

Barok dönemde geçerli olan klarinet tekniğinin en belirgin göstergesi, Molter'in konçertosudur. Bu konçertoda Do-Sol aralığındaki uyum vurgulanmış ve genellikle Do notasından sonra inici üçlüler kullanılmıştır.¹⁷

Barok klarinet ikilisinin dramsal müzikte kullanılışıyla ilgili olarak en güzel örnekler, Bohemian Gassmann'ın "1. Rovinati"si ve Starzer'in "Roger Et Bradamante" balesi verilebilir. Starzer, iki klarinet ya da flüt, beş trompet ve timpani'nin yer aldığı yapıtlarını 1760-1768 yılları arasında bestelemiştir.¹⁸

Bu dönemde kullanılan süsleme seslerinin yarımşar ton ara ile birbirini takip etmesi, klarinet için bestelenen eserlerde aralıklı ses tonlarının kullanılmasına neden olmuştur. Bu aralıklı ses tonları Rice tarafından kullanılarak cetvel haline getirilmiş ve

¹⁵ Colin LAWSON, a.g.e, 2000, s.13.

¹⁶ Colin LAWSON, a.g.e, 2000, s.13.

¹⁷ Colin LAWSON, a.g.e, 2000, s.14.

¹⁸ Colin LAWSON, a.g.e, 2000, s.15.

Molter'e, eserleri için fikir vermiştir.¹⁹

Barok dönemdeki klarinet çalma tekniklerini ve parmak devinimlerini gösteren başlıca kaynak, Majer ve Eisel tarafından hazırlanan kitaptır.

D. KLASİK DÖNEMDE KLARİNET

18'inci yüzyılın ikinci yarısından başlayarak Beethoven'ın ölümüne kadar geçen dönem, müzik tarihinde "Klasik Dönem" olarak anılmaktadır. Bu dönemde biçem (üslup) ve kuruluş dışında en önemli yenilikler çalgı alanında olmuştur. Polifon yazı tarzından tek ezgili ve armoni eşlikli Homofon yazı tarzına geçilmesi ve bu yeni biçemin yol açtığı duygusal etkiler, çalgıların gelişmesini hızlandırmış ve klarinet, söz konusu gelişim aşamasından gereğince pay almıştır.

Barok dönemi incelerken, "Chalumeau" adıyla bilinen bir oktavlık ses bölgesine sahip, iki perdeli Barok klarinetinin 18'inci yüzyılda geliştirilmeye başlanışına değinmiştik. Bu çalışmalar süresince kalın sesler ve yuvarlak bir ton için deneme yapılarak elde edilen klarinette perde sayısının beşe çıkarılışı, klasik dönemin getirdiği en önemli yeniliktir. Ayrıca gövde üzerindeki perde yerlerinin yeniden düzenlenmesi ve çalgı boyunun uzatılması da önemli gelişmelerdendir.

1770 yılında İngiltere'de, beş perdeli klarinetin ağızlık bölümü baril'den ayrılabilir duruma getirilmiştir.

1777 yılında Wolfgang Amadeus Mozart, beş perdeli klarinetin tını yönünden taşıdığı farklılığı ve zenginliği anlamış ve bu çalgı için yapıtlar bestelemiştir. Onun klarinet konçertosu ve klarinetli beşlisi, beş perdeli klarinet için yazılmıştır.²⁰

1778'e kadar beş perdeli klarinetler ilk olarak Mozart tarafından orkestrada

¹⁹ Colm LAWSON, The Early Clarinet a Practical Guide, Cambridge University Pres, 2000, United Kingdom, s.13.

²⁰ Ebru Mine SONAKIN, a.g.e, 2000, s. 8.

kullanılmaya başlanmış ve Beethoven'ın senfonilerinde de ön planda yer almıştır. Bestecinin Altıncı Senfoni'si ("Pastoral") bu çalışmalara örnektir.²¹

Öte yandan Paris'te yaşamakta olan klarinetçi Xeaver Lefevre, 1791 yılının başlarında beş perdeli klarinete, sol elin parmaklarıyla kullanılmak üzere "Do Diyez" ve "Sol Diyez" perdelerini eklemiş, böylece çalgı yedi perdeli olmuştur. Başka bir gelişme de entonasyon sorununun giderilmesi amacıyla 1792 yılında perde sayısının sekize çıkartılmasıdır.²²

Alman besteci Carl Maria Von Weber'in solo klarinet için yazdığı yapıtlar, Baermann tarafından sekiz perdeli klarinet ile çalınmıştır. Fakat seslerdeki eşitsizlik nedeniyle alt register'daki hızlı geçitlerde entonasyon bozuklukları ortaya çıkmış ve sekiz perdeli klarinetin çalınması güçleşmiştir. Böylece Lefevre'in bu model klarineti ancak 20 yıl kadar kullanılabilmiştir.

1803 yılında Smith, 15 mm. uzunluğunda, boru şeklinde ve geniş tona sahip oniki perdeli klarineti üretmeye başlamıştır. Bu çalgıda üst gövdenin arkasına sol elin baş parmağı ile kullanılabilen bir ses deliği açılmıştır. Bu ses deliğinin hemen üzerine eklenen perde "Si Bemol" sesinin daha kolay çıkartılmasını sağlamıştır. Ayrıca gövdenin yan tarafına trillerin daha kolay ve hızlı yapılmasına olanak veren "La, Si ve Do" perdeleri de eklenmiştir.²³

Eklenen yeni perdeler karşın, oniki perdeli klarinetin çalınmasında ve istenen tınların elde edilmesinde karşılaşılan güçlükler sürmüştür. Bunları gidermeye yönelik araştırmalar yapan kişi Ivan Müller'dir. Müller, klarinet çalma tekniğine kolaylık getiren perde sistemini bulmuştur.

Ivan Müller, Rusya doğumlu ve Paris'te yaşayan ünlü klarinet virtüöz'üdür. 1806-1812 yılları arasındaki dönemde yaygın olarak kullanılan altı perdeli klarineti

²¹ Emel ÇELEBİOĞLU, Tarihsel Açıdan Evrensel Müziğe Giriş, Akademik Kitaplar Serisi, 1986, İstanbul, s.284.

²² Emel ÇELEBİOĞLU, a.g.e, 1986,s.266.

²³ Colin LAWSON,a.g.e, 2000, s.25

geliştirmek için çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalar sırasında Müller; çalgı perdelerine dolgunluk vermek için daha önceleri kullanılmış olan yün benzeri yumuşak maddeler yerine esnek, bükülebilir ve kabuğu soyulabilen keçe benzeri materyalleri kullanmış ve perde pad'lerini yenileştirmiştir.²⁴

Perde pad'lerinin yenilenmesinden sonra Ivan Müller, 1812 yılında onüç perdeli klarinet alanında çalışmaya başlamış ve çalgıya “Fa/Do, Si/Fa, Si/Fa , Re/La“ perdelerini ekleyerek altı olan perde sayısını onüç'e çıkartmıştır. Bu yeni sistem klarinet ile farklı perdeye farklı parmakla çalma tekniklerinin kullanılması, klarinetteki çalma güçlüklerini bir ölçüde azaltmıştır.

1820 yılına yaklaşıırken, Friedrich Berr ve J. B. Gambaro gibi tanınmış virtüözler, onüç perdeli bu yeni klarineti kabul etmiş ve kullanmışlardır. Böylece çalgı, Avrupa'da yaygınlaşmıştır.

Alman klarinet sistemine benzetilen çalgıda, dilin alt dudağa değmeden doğrudan doğruya kamaşa dokunması yoluyla çift dil staccato yapılması kolaylaşmıştır. Onüç perdeli yeni klarinet çift dil staccato tekniği ile 1823 yılında Cesar Janssen'in Paris Operas'ında kullanılmıştır.²⁵

E. ROMANTİK DÖNEMDE KLARİNET

Romantik sanat döneminin ilk belirtileri, 18'inci yüzyılın sonlarında İngiltere, Almanya, İtalya, Fransa ve İspanya'da görülür. Müzik sanatında Beethoven, romantik anlayıştan etkilenen ilk bestecidir.

19'uncu yüzyılda gelişen bu dönemin getirdiği anlayışa göre akılcılıktan daha çok duygusallık ve düşsellik sanata ağırlığını koyar. Romantik müzik dönemi, klasik döneme tepki olarak doğmuştur. İçtenlik, kalıp ve kuralların tümünden kurtulma isteği,

²⁴ Colin LAWSON, a.g.e, 2000, s.16.

²⁵ Colin LAWSON, a.g.e, 2000, s.28

duygusallığın ve içgüdünün yüceltilmesi, kutsal ve ulusal değerlere yer verilmesi bu dönemin başlıca özellikleridir.

Romantik dönemde orkestranın olanakları genişlemiş, çalgı yapımında önemli gelişmeler olmuş ve klarinetin orkestradaki yeri pekişmiştir. Bu dönemde tahta üfleme çalgıların sayısı artmış, bazı teknik buluşlar sayesinde onlara çeşitli çalma kolaylıkları getirilmiştir. Ayrıca üfleme çalgıların orkestrada üçerli kümeler halinde kullanılması yolundaki uygulamaya sık sık başvurulmuştur.

Coşku dolu duyguların her fırsatta ortaya konulduğu romantik dönemde klarinet, virtüözlerin vazgeçilmez çalgısı durumuna gelmiş, yaygınlığı artmış, hem solo çalgı olarak hem de orkestra yapıtlarında kullanılmıştır.

Parmakların perdeler arasındaki geçişlerinde yaşanan sorunlara çözüm getirmek üzere 19'uncu yüzyılın başlarında yapımcıların klarinete daha fazla perde eklemesi olayına yukarıda değinmiştik. 1843 yılında, Paris Konservatuarı'nda Profesör olan H. Klosé ve çalgı yapımcısı A. Buffet, günümüzde "Böhm klarineti" olarak bilinen modeli yaratmışlardır. Aslında Thobald Böhm'in flüte uyguladığı bu yeniliğe göre gövde üzerindeki ses delikleri akustik bakımından en doğru yerlere açılmış ve çapları büyütülmüştür. Bu durumda deliklerin hava geçirmemesi için halkalı perdeler kullanılmıştır. Yöntemin temel ilkesi, bütün perdeleri çalıcının parmakları altına yerleştirmektir. Bu bakımdan parmakların uzağında bulunan deliklerin kolayca kapatılabilmesi için akıllıca düşünülmüş bir kaldıraç yöntemi uygulanmıştır.

Böhm yöntemi klarinete uygulanırken, flütteki gibi çok duyarlı bir perde düzeni yaratılmış ve bütün perdeler gövdenin üzerine düzlemsel olarak sıralanmıştır. Bu şekilde akustik koşullar bakımından çok daha düzgün bir klarinet tasarlanmıştır. Böhm sistemi, perdeler ve yaylar aracılığıyla klarinetin entonasyon sorununu büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır.

H. Klosé, Böhm'in flüte getirdiği yeniliklere koşut olarak klarinete de halka biçiminde perdeler takmış, bunun yanı sıra çalgıya serçe parmaklarla kullanılan perdeler

ekleyerek legato çalmayı kolaylaştırmış ve onikili aralığının elde edilmesine yarayan perdeyi klarinetin arkasında bırakmıştır. Bu yöntemle klarinet dört yarım tona ulaşmıştır.

Buffetin ve Klosé'nin çalışmalarıyla klarinet, teknik ve tını yönlerinden büyük bir gelişme göstermiş, estetik açıdan da daha iyi duruma getirilmiş, çalgıya ince ve nazik bir görünüş kazandırılmıştır. Klarinet perdeleri bugünkü gibi sabit ve metal çubuklardan oluşturulmuştur. Klosé ve Buffet'nin getirdiği bu yenilikler, flütte olduğu gibi "Halkalı Perdeler" olarak adlandırılır. Bu perdeler açık ses deliklerinin üzerine yerleştirilmiş bir çeşit yay mekanizmasıyla öbür perdelere bağlanmıştır. Halkalı perdeler çalıcıya, parmaklarının yetişemediği perdeleri denetim altına alarak kullanma olanağını vermiştir.²⁶

Buffet ve Klosé tarafından yapılan bu çalışmalara ek olarak klarinetten daha güçlü bir ton elde edilmesi ve mekanizmayla ilgili bazı sorunların giderilmesi amacıyla gövdenin çapı genişletilmiştir. Böylece gövdeyle, ağızlık ve kamışla ilgili olan ve tonu etkileyen sorunların tümüne çözüm getirilmiştir. Belçikalı ve Fransız yapımcıların girişimiyle gövde yukarı doğru genişletilirken, ağızlık bölümü (Bek) de genişletilmiş, ayrıca oldukça yumuşak bir kamışın kullanılmasıyla klarinet daha parlak bir ses tonuna kavuşturulmuştur.

Böhm klarineti, günümüzde kullanılan klarinetin aynısıdır ve yılların akışı içinde çalgıya yeni eklemeler yapılmış olmasına karşın, 1843 yılındaki temel biçimini yitirmemiştir.²⁷

F. ÇAğDAş DÖNEMDE KLARİNET

19'uncu yüzyıl sonlarından günümüze kadar uzanan dönemdir. Genel eğilim bakımından çağdaş müzik, yaklaşık olarak 1600-1900 yılları arasında kullanılmış olan tonallik ile bağların koparılması ya da bu bağların iyiden iyiye gevşetilmesi olgusudur.

²⁶ Emel ÇELEBİOğLU, a.g.e, 1986, s.266.

²⁷ Gülriz GERMEN, a.g.e , 1993, s.29.

Ayrıca modallık, bestecinin gerekli gördüğü durumlarda anlatımın önemli bir ögesi olur. Kakışimli aralıklar, çağdaş müziğin karakteristik özelliğidir. Bilindiği gibi tarih boyunca müzik sanatı, uyuşumlu aralıkların yanında kakışimli aralıkların da anlatıma yapabilecekleri katkıyı aramıştır. Çağdaş dönem, bu yaklaşımı son noktasına vordürmüştür.

Çağdaş dönemin son derece önemli başka bir özelliği de birçok yeni biçemi doğurması, onları barındırabilmesi, biçem çeşitliliğini geliştirmiş olmasıdır. Çeşitlilik gösteren özelliği ile içinde yaşadığımız dönem, müzik tarihinin en heyecan verici çağı olarak nitelendirilebilir.

17'nci yüzyıl boyunca yapılan yoğun çalışmalara ve elde edilen gelişmelere karşın üfleme çalgıların varolan bazı sorunları tam olarak giderilememiştir. Fakat 19'uncu yüzyılda gerçekleştirilen bir dizi yenilikle çalgılar bugünkü yapılarına kavuşmuştur.

Bu yeniliklerde Carl Baermann'ın önemli bir rolü vardır. Carl Baermann, klarinete yeni perdeler ekleyerek, aynı perdenin değişik parmaklarla kullanılabilmesini sağlamış ve bu çalışma sayesinde seslerin entonasyonu daha iyi duruma getirilmiştir.

Oskar Oehler, çağdaş klarinetin akustik dengesini ayarlamış, çalgıdaki bütün pozisyonları değiştirmiştir. Bu pozisyon değişimi ile klarinetten daha legato ve yumuşak ton elde edilebileceğini göstermiştir. Ayrıca klarinetin tınısını bozan sorunlarla ilgilenerek bunlara çözüm getirmiştir. Klarinette, dünyanın her yerinde Böhm yöntemi kullanılmasına karşın Oehler yöntemi, sadece Avusturya'da ve Almanya'da yaygınlaşmıştır.

Çağdaş klarineti daha da geliştirip, ona yeni bir halkalı perde ve bazı yan perdeler ekleyen kişi, Fransız Obuacı Apollo Barat'dır. Sanatçı, bu perde ekleme çalışmalarının sonucu olarak, oniki'lisi "Si bemol" olan "Mi bemol" perdesini, oniki'lisi "Do" olan "Fa" perdesini bulmuştur.²⁸

²⁸ Ebru Mine SONAKIN, a.g.e, 2000, s.11.

Profesör Clinton, Barat'nın bu yöntemini kullanarak, Müller klarinetinin bazı parçalarını birleştirmiş ve "Clinton-Böhm" klarinetini yaratmıştır. "Clinton-Böhm" klarinetinin günümüzde üretimi yapılmamaktadır.

Klarinetin, temelden sorunlu olan perdeleri "Si bemol", "La" ve "La bemol"dür. Si bemol perdesinin çift işlevli olması çalgının zayıf noktasıdır. Bu perdedeki sorunu gidermek için yapımcılar çözüm yolları aramışlardır. 1912 yılında değişik perde kullanarak, si bemol sesini ve bu sesin onikili incedeki doğuşkanını çıkaran klarinet, Ernst Schmit tarafından üretilmiştir. Bu iki perdeyi geliştirerek entonasyon sorununa çözüm bulan kişi ise Wilhelm Heckel'dir.

1954 yılında si-bemol'e daha fazla ton ve tını kazandırmayı deneyen Hans Berninger, tril perdesini oluşturarak klarineti daha çağdaş duruma getirmiştir. Öte yandan Kaspar, başparmak ile kapatılan ses deliğinin üzerine bir halkalı perde koyarak üst oktava geçişi sağlamış ve bu oktav perdesinin kapalı kalmasına olanak vermiştir.

Rosario Mazzeo, halkalı perdeyi geliştirme yolunda çalışmalar yapmış, Denner'in la ve si bemol perdelerini kullanmıştır. Bunun nedeni, yeni halkalı perdelerle aynı sesleri elde edebilmektir. Rosario Mazzeo, geliştirdiği bu yöntemi kullanarak günümüzde çalınmasına olanak bulunmayan teknik pasajları seslendirmeyi kolaylaştırmıştır.

Bugün klarinette kullandığımız Double Böhm yöntemi, oktav perdesinden daha çok sol elin baş parmağı ile kullanılan perdeyi geliştirme amacını taşır. Bu çalışmalar ile çalgı tamamen değişime uğramasa da teknik ve estetik bir evrim geçirmiş olmaktadır.

Klarinet, tahta üflemeler içerisinde ses alanı kapasitesi en yüksek olan çalgıdır. Böhm yönteminin kabul edilmesiyle birlikte klarinet, yapım ve çalma teknikleri açısından çok gelişmiş ve ses alanının tizlere ulaşması ile bir anlamda kemanın sahip olduğu önemi kazanmıştır.

Klarinetin, üç buçuk oktavlık bir ses alanı vardır ve orta register'inde birçok tınıya rahatlıkla sahip olabilme özelliği taşır. Bu özelliği nedeniyle klarinet, piyano'ya kolayca inebilen ve Fortissimo'ya aynı kolaylıkla çıkabilen bir çalgıdır.²⁹

Berlioz'un Gevaert ve Rimsky-Korsakov'un orkestra alanındaki bilimsel incelemeleri klarinetin öbür çağdaş çalgılar kadar önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır. 19'uncu yüzyıl ortalarında Hamburg kentinde Robert Volstedt, "Klarinetin sadece orkestradaki en iyi üfleme çalgı değil aynı zamanda orkestrada geniş ve koyu tona sahip olan çalgı" olduğunu belirtmiştir.

Klarinetin sorunlarına çözüm bulma yaklaşımlarına her dönemde rastlanmaktadır. Fakat bunlar uygulama alanına zor geçirilmektedir. Bunun sebebi, çalıcıların ve bestecilerin her türlü yenileşmeye karşı tutucu yaklaşımları ve değişimlere çok açık olmamalarındandır. Örneğin, Böhm sistemi 1839 yılında tanımlanmış ancak 1890 yılında tam anlamıyla kullanılmaya başlanmıştır.

G. TÜRKİYE'DE KLARİNET

Türkiye'de çok sesli Batı müziğinin ilk örnekleri Osmanlı Sarayı'na dışarıdan gelen konuk orkestra ve opera dinletileriyle başlar. Bunlar, müzikli oyunlar, orkestra konserleri, opera temsilleri, bale ve koro topluluklarıdır. 1543'te imzalanan Osmanlı-Fransız antlaşmasından sonra Fransa Kralı I. François tarafından Kanuni Sultan Süleyman'a bir orkestra gönderilmesi bu durumun en güzel örneğidir.³⁰

Bu orkestra sayesinde Osmanlı imparatorluğu Avrupa müziği ile ilişki kurmuş ve özellikle II. Mahmut döneminde mehterhane'lerin yerini 1831'de Osmanlı saray bandosu ve müzik okulu almıştır. Ayrıca aynı yıl içinde Muzika-i Hümayun adı verilen müzik örgütü kurularak başına ünlü İtalyan opera bestecisi Gaetano Donizetti'nin kardeşi Giuseppe Donizetti (1788-1856) getirilmiş ve batılılaşma çabasının simgesi

²⁹ Lale FERİDUNOĞLU, Müziğe Giden Yol, İnkilâp Kitapevi, İstanbul, 2004, s.166.

³⁰ Evin İLYASOĞLU, Zaman İçinde Müzik, Yapı Kredi Yayınları, 2003, İstanbul, s.277.

sayılan Muzika-i Hümayun'da verilen klarinet eğitimi, okulun en önemli başarılarından biri olmuştur.³¹

Giuseppe Donizetti, bandoyu geliştirmek için Mehterhane müziğinde hiç yer almamış üfleme çalgıları İtalya'dan, her üfleme çalgı için öğretmenleri de Avrupa'dan İstanbul'a getirterek yeni müzik örgütünün gelişmesini hızlandırmıştır.³²

Aslında klarinet ilk kez, Nazır Enver Paşa tarafından mehter takımında kullanılmak üzere ülkemize sokulmuştur. Çalgı, bu toplulukta zurnanın ve kavalın yerini alarak Türk müziğinde ve halk oyunlarında kullanılmaya başlanmıştır.

Klarinet, 19'uncu yüzyılın ilk yarısında saray bandosuna katılmış ve aynı yüzyılın ortalarında oluşmaya başlayan Muzika-i Hümayun orkestrasında da etkili biçimde yer almıştır. Değerli müzikbilimci Mahmut Ragıp Gazimihal, "Musiki Sözlüğü"nde, o günlere ilişkin olarak şu bilgiyi vermektedir:

"Muzika-i Hümayun orkestrasının en önemli klarinet sanatçısı olan Mehmet Ali Bey, kendisini bir yabancı hocanın yetiştirdiğini, fakat adını anımsayamadığını söylemiştir. Kendisini yetiştirenin, belki çok genç olması nedeniyle Muzika-i Hümayun'da "Tüysüz" takma adıyla anıldığından bahsetmiştir. Gazimihal, "Tüysüz"ü İstanbul'a gönderenin Klosé olabileceğini de belirtmiştir."

Mehmet Ali Bey, Zati Arca'yı, O da ünlü ozanımız Orhan Veli'nin babası Veli Kanık'ı yetiştirmiştir. Veli Bey'in öğrencisi ise Türk bandoculuğuna büyük hizmetler vermiş olan İhsan Servet Künçer'dir. Adı geçen bu klarinetçilerimizin ustalığı, yabancı müzikçilerin de hayranlığını kazanmıştır.

İstanbul Belediye Konservatuvarı'nda yetişen Hayrullah Duygu, 1939'da Ankara'ya gelerek Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nda göreve başlamış, aynı zamanda Ankara Devlet Konservatuvarı'nda klarinet öğretmenliği yapmıştır.

³¹ Vural SÖZER, Müzik Ansiklopedik Sözlük, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1996, s. 488.

³² Vural SÖZER, a.g.e, 1996, s. 488.

Duygu'nun yetiştirdiği öğrencilerin en önemlisi Aykut Doğanşoy'dur. Hocasının emekli olması üzerine Ankara Devlet Konservatuvarı'nda ders vermeye başlayan Doğanşoy, orkestralarımıza son derece değerli klarinetçileri kazandırmıştır.

19'uncu yüzyılda Muzıka-i Hümayun'da tanık olunan olayın benzeri, 1960'tan sonra İzmir Devlet Konservatuvarı'nda da yaşanmıştır. Fransa'dan yabancı uzman olarak konservatuvara getirilen Alain Boeglin, yaklaşık on yıl içinde bu kurumda çok değerli klarinet sanatçıları yetiştirmiştir.

Buraya dek özetlenen gelişmeler, Türk klarinetçiliğinin ulaştığı üstün düzeyi göstermektedir. Gazimihal bu durumu, "Türk Klarinet Okulu" ya da geleneği olarak nitelendirir. Kısaca söylersek, 19'uncu yüzyıl ortalarından 2000'li yılların başına dek yetişen klarinetçilerimiz, ülkemizin iftihar ettiği sanatçılarımızdır.

19'uncu yüzyılın sonlarında yaygınlaşmaya başlayan klarinet, halk tarafından da benimsenmiş, birçok yörede zurna yerine kullanılmıştır. Klarinet'in bir diğer adıyla Gırnata'nın zurna'nın yerini almasında çingenelerin ve çingene çalgıcıların etkisi büyük olmuştur. Bunun nedeni, "Kıpti" zurnacıların, zurnayı bırakarak klarinet (Gırnata) kullanmaya başlamalarıdır.

Balkan bölgesinin ,Trakya, Marmara ve Ege bölgesinin çalgı topluluklarının yöresel versiyonlarına uyarlanan sol klarinet, yörenin vazgeçilmez çalgısı olmuştur. Üfleme teknikleri, çeşitli dudak ve farklı parmak pozisyonları ile zurna ailesinden ayrılan bu çalgının delikleri ve akordu fabrikada ayarlanmış, perde delikleri Türk makam sistemine göre pozisyonlandırılmıştır.³³

Türkiye'de, " Gırnata " ya da " kurnata" olarak da bilinen klarinet, Türk müziği, klasik müzik, halk müziği, halay, zeybek müzikleri ve çengi müziklerine güç kazandırarak, tüm balkan yörelerinin ve çalgı topluluklarının vazgeçilmez bir çalgısı haline gelmiştir.³⁴

³³ www.geocities.com_12.01.2005.

³⁴ www.melodik.net.tr_12.01.2005

İKİNCİ BÖLÜM

II. KLARİNET REPERTUVARININ İNCELENMESİ

A. KLARİNET REPERTUVARINA GENEL BAKIŞ

Repertuvar, bir seslendiricinin ya da seslendirme topluluğunun, konser programına girmek üzere yorumlama çalışmalarının önceden yapılmış ve çalgılar için hazır bulunan yapıtların toplamıdır. Terim, Latince “Reperine-hazır bulundurmak” yükleminden gelir.

Klarinetin sesi insan sesine yakındır. İnsan sesi, pek çok besteciye esin kaynağı olmuş, bu durum, bestelenen çalgı yapıtlarını büyük ölçüde etkilemiş ve klarinet, böyle bir etkilenmeden gerekli payı almıştır. Nitekim Karl Baerman, klarinetin kalpten konuşmak gibi şarkıya çok yakın ve uygun ses verdiğiine işaret eder. Stadler de onun yumuşak ve sevgi dolu bir tınısı olduğunu, hiçbir çalgının insan kalbini bu kadar etkileyemeyeceğini belirtir.

Klarinet, müzik dünyasının genel havasında büyük değişikliklere yol açmış ve müzik sanatının gelişimi yönünden öbür çalgılara kıyasla daha fazla ilgi görmüştür. Bu ilgi sonucu klarinet, müzik türlerinin tümünde kullanılmaya başlanmıştır. Çalgının evrensel müzik repertuarı, Mühlfeld’in yaptığı eklemelerle günümüz klarinetçilerinin de yorumlayabileceği duruma getirilmiştir.³⁵

19’uncu yüzyılın ortalarına doğru, böhm flütündeki perde sisteminin klarinete de uygulanmasına değin bu çalgının yapısında çeşitli değişiklikler görülmüştür. Klarinet repertuarının birçok değerli yapıtı, böyle bir kararsız dönem içinde ortaya çıkmıştır. Mühlfeld’in gerçekleştirdiği şey, klarinet repertuarını çalma tekniği bakımından Böhm klarinetine uyarlamak olmuştur. Sonuçta, sanatçının çevresinde oluşan müzikçiler çalgıya büyük ilgi duymuşlar, repertuarın genişlemesine katkı yapmışlardır. Brahms

³⁵ Colin LAWSON, a.g.e, 2000, s.17

da, eski repertuarı inceleyerek gerekli düzeltmelerin yapılmasına emek vermiştir. Brahms döneminde geçerli olan klarinet repertuarı, özellikle Mühlfeld'in çok sevdiği Schumann'ın "Fantasiestücke" başlıklı yapıtı, müziksel duyarlılıkla çelişen noktaların düzeltilmesini gösteren bir örnektir.³⁶

Brymer, seslendirme sırasında ortaya konan biçimde dilin doğal bir şekilde kullanılarak daha az yanılıya düşülebileceğini açıklamıştır. Öte yandan Opperman, Brixel ve Dobree'nin ortaya koyduğu yapıtların çalgıdaki repertuar bilgisini genişletmek için başlangıç noktası olarak kullanılabilceğini belirtmiştir.³⁷

Si-Bemol klarinet için ilk konçertoyu Bohemyalı besteci Johann Stamitz yazmış ve klarinet repertuarıyla ilgili öncü çalışmaları, Haydn, Mozart, Weber, Mendelssohn, Schumann ve Brahms gibi besteciler yapmıştır.³⁸ 1750 yılına dek klarinetin orkestrada kullanılmasına ilişkin çalışmalar başarısız olmuştur. Harry Haskell'in " İlk Müzik Canlandırması " başlıklı kitabı ile birlikte söz konusu çalışmalar hız kazanmış ve bunlara Johann Stamitz'ın oğlu Carl Stamitz'ın önemli katkıları olmuştur.

Sözün bu noktasında bir konuya açıklık getirmek gerekir: 18'inci yüzyıl boyunca klarinetin yapısını geliştirmek, tınısını zenginleştirmek ve çalmayı kolaylaştırmak amacıyla yoğun çalışmalar yapılmıştır. Söz konusu çalışmalar 19'uncu yüzyılın ilk yarısında da sürdürülmüştür. Böyle bir arayış döneminde klarinet repertuarının zenginleşememiş olması doğaldır. Besteciler, sadece orkestralarda rastladıkları çok yetenekli virtüözler için klarinet müziği yazmışlardır.

19'uncu yüzyıl ortalarında Böhm sisteminin uyarlanmasıyla birlikte çalgı, teknik yönden çağdaş niteliklerine büyük ölçüde kavuşmuştur. Bu bakımdan klarinetle ilgili repertuarın büyük bölümü, 19'uncu yüzyıl sonu ile 20'nci yüzyıl bestecilerinin yapıtlarından oluşmuştur.

³⁶ Colin LAWSON, a.g.e, 2000, s. 23.

³⁷ Colin LAWSON, a.g.e,2000, s. 20.

³⁸ Lale FERİDUNOĞLU, Müziğe Giden Yol, İnkilâp Kitapevi, İstanbul, 2004, s.166.

Olivier Messiaen'in " Zamanın Sonu İçin Dörtlü " adlı yapıtından "Abyrne des Oieseaux" (Kuşların Uçurumu) 20'nci yüzyıl klarinet repertuarına yansıyan en güzel örneklerden biridir. Bu dörtlü, 2. Dünya savaşında Messiaen'in de içinde bulunduğu bir toplama kampında yazılmış ve orada seslendirilmiştir. Dörtlüde yer alan ve yukarıda adı verilen parça, eşliksiz klarinet içindir. Klarinete bu tür müzik yazmak, 20'nci yüzyıl bestecileri arasında epey yaygın olan bir uygulamadır.

B. SOLO REPERTUVARDA KLARİNET

GEORG PHILIP TELEMANN³⁹

14 Mart 1681'de Magdeburg'da doğan besteci, 25 Haziran 1767'de Hamburg'da ölmüştür. Telemann, değişik ülkelerin halk müziklerini öğrenmek ve bunlardan yararlanmak için çok sayıda gezi yapmış, 1737'deki Paris gezisinde Fransız müziğinin etkisi altında kalmıştır.

Alman besteci-orgcu George Philip Telemann, yaşadığı süre içinde Almanya'nın en önde gelen müzikçilerinden birisi olarak kabul edilmiştir. İtalyan biçeminin ezgisel yönü, Fransız inceliği ve yoğun hayal gücü, yazdığı müziği büyük bir virtüözlüğe, buna koşut olarak da karmaşaya götürmüş, söz konusu karmaşa nedeniyle yapıtları 20'nci yüzyılın ortalarında seslendirilmeye ve yayınlanmaya başlanabilmiştir.

Telemann, kilise için yazdığı 12 kantat'ı ile bilinir. Ayrıca, yüzlerce oda müziği, birçok konçerto, solo çembalo ve org yapıtları ile 600 kadar orkestra süit'i ve 40 opera yazmıştır. Ayrıca flüt sonatından transpoze edilerek Tartini'nin suitlerine uygun olarak klarinet için sonat yazmıştır.

GEORG FRIDERIC HANDEL⁴⁰

Barok dönemin en önemli bestecilerinden olan Händel, 23 Şubat 1685'te Almanya'nın Halle kentinde doğmuş, 14 Nisan 1759'da Londra'da ölmüş ve Westminster Katedrali'ne gömülmüştür.

³⁹ Cavidan SELANİK, Müzik Sanatının Tarihsel Serüveni, Doruk Kitapevi, Ankara, 1996,s.103.

⁴⁰ Emel ÇELEBİOĞLU, a.g.e, 1986, s.226.

İngiliz müziğinin temel niteliklerinden, özellikle koral müziğinden yoğun biçimde etkilenen besteci, İtalyan biçeminde çok sayıda opera yazmıştır; fakat 1740'dan başlayarak İtalyan operasını bırakan besteci bütünüyle İngiliz oratoryosuna yönelmiştir.

Özellikle konçerto gibi çalgısal müziklerle de adından söz ettiren Händel, barok dönemin ve sonrasının bestecileri arasında İngiliz kilise müziğini en iyi yazan kişi olarak göze çarpar. Genellikle eski dinsel konular üzerine kurulu olan oratoryoları üç bölümlü dramsal yapıtlardır. Messiah (Mesih) (1741), Samson (1741) ve “Jephtha Judicum” (1751) bunların en ünlüleridir.

George Frideric Haendel Klarinet ve piyano için Fa Majör Sonat, Op. 1 No.1

JOHANN SEBASTIAN BACH⁴¹

Müzik tarihinde barok dönemin en önemli adı sayılan besteci, 21 Mart 1685'de Almanya'nın Eisenach adlı küçük bir kasabasında doğmuş, 1750 yılında Leipzig'te ölmüştür.

Johann Sebastian Bach, 1705'te bir süre dönemin ünlü klavye ustası Buxtehude'nin yanında bulunarak kendisinden yararlanmış, 1708 yılında saray orkestrası orgçuluğu, 1714-1717 yılları arasında saray orkestrası yöneticiliği yapmıştır. Bu çalışmalardan sonra ünlü besteci, 1723 yılında Leipzig Thomas Kilisesi kantoruğuna ve Leipzig Üniversitesi Müzik Bölümü Başkanlığına getirilmiş ve ömrünün sonuna kadar bu görevleri sürdürmüştür.

Johann Sebastian Bach, birçok türde yüzlerce yapıt vermiş ama bunların bazılarını kendi yakmış, bir bölümü de kaybolmuştur. Buna karşın sayısız yapıtı günümüze ulaşabilmiştir.

Johann Sebastian Bach: Çeşitli yapıtlarından org ya da çembalo eşliğinde çalan si bemol klarinete uyarlanmış beş solo parça: Minuet (BWV 14), Chorale (Cantata

⁴¹ Faruk Yener, a.g.e, 1983, s.26

147), Sinfonia (Cantata 156), Siciliano (BWV 1031), ve Adagio (Toccat, Adagio ve Fugue, BWV 564).

ARCANGELO CORELLI ⁴²

İtalyan kemancı ve besteci Corelli, Bologna’da doğmuştur. 17’nci ve 18’inci yüzyıllar arasında bir bağ oluşturacak nitelikteki Corelli’nin önemli yapıtlarını oniki Konçerto Grosso oluşturmuştur. Corelli, opera ve dinsel müzik bestelemeyen hemen hemen tek İtalyan bestecisidir.

7 Ocak 1732’de Roma’da ölen bestecinin yapıtları arasında 7 no’lu keman sonatı klarinete uyarlanmış ve günümüzde klarinet müfredat programında yer almıştır.

Arcangelo Corelli Klarinet ve Piyano için Sonat

GIUSEPPE TARTINI ⁴³

1692-1770 yılları arasında yaşamış olan besteci, keman çalışında teknik ve şiirsel nitelikleri birleştirmesiyle dikkati çekmiştir. Kemanın iki ayrı telinde çalınan çift ses sırasında “üçüncü ses”i ya da “sonuç sesi”ni, böylece iki tel üzerinde üç sesli bir akorun çalındığı aldatmacasını keşfetmiştir. Bestecinin kuramsal yapıtlarının başında “Trattato di Musica Secondo La Vera Scienza Dell Armonia” (Gerçek Armoni Bilimine Göre Müzik İncelemesi) adlı yapıtı vardır.

Giuseppe Tartini Klarinet ve piyano için Fa minör konçertino.

MICHEL BLAVET ⁴⁴

18’inci yüzyılın tanınmış flütçüsü ve bestecisi olan Blavet 1700 yılında Paris’te doğmuş ve 1768 yılında ölmüştür. M. Blavet, flüt için konçertolar, sonatlar ve Fransız panayırılarını konu alan birkaç opera bestelemiştir.

Michael Blavet Klarinet için Fa Minör Sonatina.

⁴² Emel ÇELEBİOĞLU, a.g.e, 1986, s.114.

⁴³ Emel ÇELEBİOĞLU, a.g.e, 1986, s.219.

⁴⁴ Ahmet SAY, Müzik Ansiklopedisi, Başkent Yayınevi, Ankara, 1992, s. 198.

JOHANN STAMITZ⁴⁵

Senfonik müzik alanındaki çalgısal biçemi hazırlayan ve yenilikçiler arasında önemli bir yeri olan besteci, 1717'de Bohemya'da doğmuş ve 1757'de ölmüştür.

Mannheim okulunun kuruculuğunu yapmış olan Alman besteci, 1745 yılında Mannheim saray orkestrası yöneticiliğine getirilmiştir. Yapıtları arasında 50 senfoni, 12 keman konçertosu, eşlikli keman için sonatlar ve 1 klarinet konçertosu vardır.

Johann Stamitz Si Bemol Majör Konçerto

CARL STAMITZ⁴⁶

Kemancı ve viola d'amore virtüözü Carl Stamitz, 2 Mayıs 1745'te Mannheim'da doğmuştur. Mannheim okulunun ilk bestecileri arasında yer alan Xaver Franz Richter ile çalışmıştır.

Mannheim biçimini yansıtan yapıtlar besteleyen Stamitz, 9 Kasım 1801'de Jena'da ölmüştür. Başlıca yapıtları arasında 70'e yakın senfoni, 2 opera, flüt, obua ve klarinet için konçertoları yer almaktadır.

Carl Stamitz Konçerto No. 3 Si bemol Majör: Allegro moderato,
Romanze
Rondo.

Carl Stamitz Konçerto Mi Bemol Majör

DOMENICO CIMAROSA⁴⁷

İtalyan besteci Cimarosa, 17 Aralık 1749'da Napoli yakınlarında Aversa'da doğmuştur. Cimarosa, ciddi türde yapıtlar vermesine karşın, asıl ününü gülümlü operalarıyla (Opera Bufo) sağlamıştır.

⁴⁵ Vural SÖZER, a.g.e, 1996, s.720.

⁴⁶ Vural SÖZER, Müzik Ansiklopedik Sözlük, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996, s.653.

⁴⁷ Vural SÖZER, a.g.e, 1996, s. 167.

Seçtiği yalın ve akıcı konular, çizdiği tipler, ezgilerindeki zenginlik, yapıtlarının parlak ve belirgin özelliğidir.

Domenico Cimarosa Konçerto Do Minör

FRANZ ANTON HOFFMEISTER⁴⁸

12 Mayıs 1754'te Rothenburgam Neckar'da doğan Avusturyalı müzikçi, 1768 yılında Viyana'da hukuk öğrenimine başlamıştır.

Yazdığı müzikte Birinci Viyana Okulu'na özgü biçemi bir çok ülkede sergileyen bestecinin pedagojik yapıtları da bulunmaktadır. Senfonileri, konçertoları, sonatları ve oda müziği yapıtları bulunan besteci 9 Şubat 1812 yılında Viyana'da ölmüştür.

Hoffmeister: Franz, Anton, Klarinet Sonatı No. 1 La Majör Allegro
Adagio ma non troppo

Allegretto

Klarinet Sonatı No. 2 Re Majör Allegro

Poco adagio

Allegro assai

Klarinet Sonatı No. 3 Fa Major Allegro

Andante cantabile

Rondo Allegro

Klarinet Sonatı No. 4 Sol Minör Allegro

Andante

Allegro

Hoffmeister: Franz, Anton, Klarinet Sonatı No. 5 Mi Bemol Major Allegro

⁴⁸ İrkin AKTÜZE, Müziği Okumak Cilt-3, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2003, s.1122.

Rondo Allegro

Klarinet Sonatı No. 6 Fa Major Allegro con birio

Poco adagio

Menuetto

Hoffmeister: Franz, Anton, Klarinet Konçertosu No 2

WOLFGANG AMADEUS MOZART⁴⁹

Bütün çağların büyük müzik dehası olarak kabul edilen Avusturyalı besteci W. A. Mozart, 27 Ocak 1756'da Salzburg'da doğmuştur.

Müzik dünyasının ve Viyana okulunun önde gelen yaratıcılarından birisi olan Mozart, zamanının büyük bölümünü Viyana'da geçirmiştir. 1780 yılında bestelediği "IDOMENEO" operası, onun bu sanatın doruğunda olduğunu gösterir. Sonraki yıllarda, "Saraydan Kız Kaçırma", "Figaro'nun Düğünü", "Don Giovanni" ve "Sihirli Flüt" operalarını da yazmıştır.

Öbür yapıtları arasında 41 Senfoni, piyano konçertoları ve keman konçertoları bulunan Mozart, orkestrada üfleme çalgılara, özellikle de klarinet ailesinin kullanımına yer vermiştir.

Klarinet repertuarında önemli bir yeri olan besteci, önceleri dikkate almadığı bu çalgıyı daha iyi tanımak ve tanıtmak amacıyla dostu Anton Stadler ile çalışmaya başlamış ve onun için klarinet konçertosu'nu yazmıştır. Mozart, 5 Aralık 1791 yılında Viyana'da ölmüştür.

W. A. Mozart Konçerto La majör, K. V. 622:

Allegro

Adagio

Rondo Allegro

⁴⁹ Vural SÖZER, a.g.e, 1996, s. 481.

FRANZ KROMMER ⁵⁰

Çek kemancı ve besteci olan Krommer, 1759'da Kamenitz'de doğmuştur. 1790 yılında Viyana'da saray müzikçisi olarak çalışan besteci Kojeluh'un ölümünden sonra "Capel Master" görevine getirilmiştir. Krommer'in üfleme çalgılar için yazdığı suit'leri en iyi yapıtları arasındadır. Klarinet ve orkestra için iki konçertosunu, 2 obua, 2 klarinet, 2 fagot için partita'larını da bunlara eklemek gerekir.

Franz Krommer Klarinet ve piyano için konçerto

FRANCOIS DEVIENNE ⁵¹

1760-1803 yılları arasında yaşamıştır. Flütçü ve fagotçu olan besteci "Visitatio Tarikatı Rahibeleri" adlı yapıtıyla ün yapmıştır. Yaşamının son yılını akıl hastanesinde geçiren Devienne, 18'inci yüzyıl sonu Fransa'sında üfleme çalgıların düzeyini yükselten yapıtlar yazmış ve bu çalgıları içeren yedi konçertant senfonisi yazmıştır. Klarinet repertuarında önemli bir yere sahip olan bestecinin oda müziği çalışmalarının yanında iki klarinet sonatı da vardır.

Devienne Francois Première sonat Allegro con spiritoso

Adagio

Rondo Allegretto

Devienne Francois Deuxième sonat Allegro

Adagio

Rondo Allgretto

FRANZ DANZI ⁵²

Klarinet repertuarında önemli bir yere sahip olan Franz Danzi, 1763'te Mannheim'da doğmuştur. Bir süre Münih'te viyolonsel çalan besteci Karlsruhe'de orkestra yöneticisi olmuştur. Yazdığı opera, oda müziği, ve sahne müzikleriyle Weber'i etkileyen Danzi, 1826 yılında Karlsruhe'de yaşama gözlerini kapatmıştır.

⁵⁰ Y.USOF, Müsica, Moskova, 1989, s.88.

⁵¹ Ahmet SAY, a.g.e, 2001, s.441.

⁵² Meydan Larousse Cilt-3, İstanbul, 1960, s. 395.

Danzi Franz klarinet için Concertino Op.47

Danzi Franz klarinet sonatı Si Bemol Majör

BERNHARD HENRIK CRUSELL⁵³

Besteci 15 Ekim 1775'te Finlandiya'da doğmuştur. 1786 ve 1799 yılları arasında Stockholm'de Daniel Britz, Abbe Vogler ile müzik teorisi ve besteleme çalışmıştır. Aynı zamanda klarinetçi olan Crusell, bu çalgı ile ilgili eğitimini Lefevre ile Paris'te sürdürmüştür. Viyana klasiklerinin biçimine bağlı kalan besteci klarinet için birçok yapıt yazmıştır.

Crusell Bernhard Henrik Klarinet konçertosu No 1 Mi Bemol majör Op.1

Crusell Bernhard Henrik klarinet konçertosu No 2 Fa Minör Op.5

Crusell Bernhard Henrik klarinet Konçertosu No 3 Si Bemol Majör Op.11

LUDWIG LOUIS SPOHR⁵⁴

Müzikçi bir aileden gelen besteci, 5 Nisan 1784'te Brunswick'te doğmuş, 22 Nisan 1859'da Cassel'de ölmüştür.

Oratoryoları ile ün yapan ve aynı zamanda çağının tanınmış bir kemancısı olan Spohr, 1822 yılında Almanya'ya giderek Kassel Prensi'nin orkestra yöneticiliği görevini üstlenmiş ve bu görevi ömrünün sonuna kadar sürdürmüştür.

Bestecinin çok sayıda dinsel yapıtı, 10 senfonisi, 15 keman konçertosu, 11 operası vardır. Klarinet repertuarında önemli bir yere sahip olan Spohr, 4 tane klarinet konçertosu yazmıştır.

Ludwig Spohr Konçerto No. 1 Do minör Op. 26

Adagio

Adagio

⁵³ İrkin AKTÜZE, a.g.e, Cilt-2, İstanbul, 2002, s. 588.

⁵⁴ Ahmet SAY , Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Cilt-4,Ankara, 2001,s. 1133.

Rondo Vivace

Konçerto No. 2 Mi Bemol Majör

Konçerto No. 3

Konçerto No. 4 Mi Minör

CARL MARIA VON WEBER ⁵⁵

18 Kasım 1786'da Holstein'ın Eutin kentinde doğmuş olan besteci, 5 Haziran 1826 yılında Londra'da ölmüştür. Yazıları ile romantik geleneği savunan besteci, orkestra şefliği kariyeri sırasında Spohr'un "Faust" ve Beethoven'in "Fidelio" operalarını yönetmiştir.

Weber'in ilgi alanı dağınıktır. Bu nedenle yapıtlarının sayısı fazla değildir. Aslında Weber, Dresden Tiyatrosu orkestrasını yönettiği sırada ulusal Alman operasının temellerini atmak için çaba harcamış, "Der Freischütz" (1816) ve "Eurianthe" (1823) operalarıyla bu çabalarını somutlaştırmıştır. Son operası olan "Oberon"u (1826)'da Londra Covent Garden tiyatrosu için yazmıştır.

Opera dışında özellikle kısa piyano parçaları üzerinde yoğunlaşan besteci, çok sevdiği klarinet için yazdığı konçertolarıyla günümüzde de önemini korumaktadır. Weber'in sanat anlayışı, kendisinden sonra gelen romantikleri, özellikle de Richard Wagner'i etkilemiştir.

Carl Maria Von Weber Konçerto No. 1, Fa Minör Op. 73 Allegro

Adagio

Rondo

Allegretto

Konçerto No. 2 Mi Bemol Majör Op. 74 Allegro

Romance

Andante

⁵⁵ Cavidan SELANİK, a.g.e, 1996, s.162.

Grand Duo Concertant Op. 48

Concertino Mi Bemol Majör Op. 26

7 Çeşitleme Op. 33

GIOACCHINO ROSSINI ⁵⁶

19'uncu yüzyılda Verdi öncesinin en önemli opera bestecisi olan Rossini, 1792'de Pesaro'da doğmuştur. Çalgı bilgisini Haydn ile Mozart'ın dördlülerini ve senfonilerini inceleyerek öğrenen besteci “ Küçük Alman” olarak tanınmaktadır.

Rossini'nin en iyi yapıtlarında göze çarpan belirgin özellik, hafif fakat etkileyici ritimlerin ve kreşendolu pasajların çok kullanılmasıdır.

18'inci yüzyıl İtalyan opera geleneğini sürdüren bestecinin bu alandaki en ünlü yapıtı, 1816 yılında Roma'da oynanan “Sevil Berberi”dir.

İnsan sesini, kendi doğasına uygun biçimde kullanan Rossini, klarinetin tınısını da ona benzetmiş ve çalgıya operalarının romantik arylarında sıkça yer vermiştir. Besteci 13 Kasım 1868 yılında Paris'te ölmüştür.

Gioacchino Rossini Giriş, Tema ve Çeşitlemeler

Andante

Allegretto

Çeşitleme 1 – 2 - 3

Largo Minore

Maggiore

FELIX MENDELSSOHN BARTHOLDY ⁵⁷

Romantik müzik devininin önde gelen kişilerinden biri olan Alman besteci Mendelssohn, 3 Şubat 1809'da Hamburg'da doğmuştur.

⁵⁶ Emel ÇELEBİOĞLU, a.g.e, 1986, s.146.

⁵⁷ Cavidan SELANİK, a.g.e, 1996, s.173.

Mendelssohn Bartholdy'yi çağının öbür bestecilerinden ayıran özellik, geçmişin büyük klasiklerine, zamanının romantiklerinden daha derin bir hayranlık duymasındır. Bu hayranlık, onun sevimli ezgiler yaratmasına yol açmış, ancak klasik eğiliminin sonucu olarak birçok yapıtı romantiklerin duygu yoğunluğundan yoksun kalmış, besteci betimlemeli müziğe yönelmiştir.

F. Mendelssohn Bartholdy Mi Bemol Majör Sonat Adagio/Allegro moderato

Andante Allegro moderato

ROBERT SCHUMANN ⁵⁸

Özellikle piyano yapıtları, lied'leri ve orkestra yapıtları ile müzik tarihinde yeri olan Alman besteci, 8 Haziran 1810'da Saksonya'da doğmuştur. Schumann, yapıtlarının yanısıra yazılarıyla da müziğe hizmet etmiştir.

Temaları genellikle kısadır ve karşıtlık fikrini taşır. Yapıtlarında klasik tür ve biçimleri terk etmiş, kendine özgü biçemi yaratmıştır.

Çağının önemli bestecilerinden biri olan Schumann'ın müziği, 19'uncu yüzyıl bestecilerinden Brahms'ı ve Çaykovski'yi etkilemiştir. Romantik Alman sanatçıları arasında ön sırada yer alan besteci, 29 Temmuz 1856 yılında ölmüştür.

Robert Schumann "Fantezi Parçalar" Op. 73

RICHARD WAGNER ⁵⁹

Batı müziğinde devrimci nitelikte yenilikler yapmış olan Alman besteci Wagner, 22 Mayıs 1813'te Leipzig'te doğmuştur.

Alman müziğinin ezgisel ve armonisel biçimini yoğun bir duygusallık ve duyarlılık noktasına ulaştıran besteci, güçlü tınlar elde edebilmek için üfleme çalgılara

⁵⁸ Emel ÇELEBİOĞLU, a.g.e, 1986, s.155.

⁵⁹ Emel ÇELEBİOĞLU, a.g.e, 1986, s.161.

orkestrada büyük ölçüde yer vermiş ve bas'ları ezgi ögesi olarak değerlendirmiştir.

Klarinet için Adagio, Klarinet ve orkestra için konçerto.

CARL REINECKE⁶⁰

Alman besteci 1824'te Altona'da doğmuştur. Müziğin bütün türlerinde yazan fakat çalgı müziği ve oda müziği alanlarında daha başarılı yapıtlar ortaya koyan besteci, Bremen, Leipzig, Breslau başta olmak üzere Almanya'nın çeşitli kentlerinde orkestra yöneticiliği yapmış, 1910 yılında Leipzig'de ölmüştür.

Reinecke Carl sonat Op.167

JOHANNES BRAHMS⁶¹

7 Mayıs 1833 yılında Hamburg'da doğan J. Brahms, Wagner etkilerinin canlı olduğu bir dönemde, klasik senfonicilerle kıyaslanabilecek düzeyde senfoniler yazmayı, klasik dönemin tekniklerini uygulayarak yeni ve kendine özgü bir romantik olmayı başaran tek bestecedir. Bu nedendir ki Brahms, kimilerince "Klasik-Romantik" olarak değerlendirilir.

Kontrapunt yazısı Brahms'ta çok amaçlı ve müzik cümlelerinin akıcılığını sağlayan bir teknik olarak karşımıza çıkar. Oda müziği alanında Beethoven'in izinden giden besteci, biçim yönünden önemli bir yenilik getirmemiştir. Sonat Allegrosu biçimi'nde, geliştirim ile yeniden serim'in tek kesim içinde birleştirilmesi, bu alanda yaptığı biricik uygulama olarak değerlendirilebilir. Söz konusu yenilik, bestecinin yazdığı sonatların son bölümlerinde görülür.

Brahms'ın yüksek sanat değeri taşıyan müziği ağır başlıdır. Sevecenliği ve bilgeliği yansıtan yapıtları günümüzün dinleti repertuarında seçkin bir yer edinmiştir. Besteci, 3 Nisan 1897 yılında Viyana'da ölmüştür.

Johannes Brahms Sonat No. 1 Fa Minör, op. 120

⁶⁰ Meydan Larousse Ansiklopedisi, Cilt-10, İstanbul, 1960, s. 514.

⁶¹ Evin İLYASOĞLU, a.g.e, 1994, s. 117.

Allegro appassionato
 Andante un poco; Adagio
 Vivace

Johannes Brahms Sonat No. 2 Mi Bemol Major, op. 120

Allegro amabile
 Allegro appassionato
 Andante con moto
 Allegro

CAMILLE CHARLES SAINT-SAENS ⁶²

Senfonik şiirleriyle, konçertolarıyla ve “Samson ile Dalila” operasıyla tanınan Fransız besteci 9 Ekim 1835 yılında Paris’te doğmuştur. Romantik çağın en önemli müzik yaratıcılarından biri olmasına karşın Saint-Saëns’in yapıtlarında klasik eğilimler ağırlık taşır.

Bestecinin en özgün yapıtları oda müziği alanındadır. Ayrıca keman, viyolonsel, fagot, trompet ve klarinet sonatları önemlidir. Saint-Saëns, 16 Aralık 1921 yılında Cezayir’de ölmüştür.

Camille Saint-Saëns: Sonat Mi Bemol Majör, op. 167 Allegretto

Allegro animato
 Lento
 Allegro Molto

MAX BRUCH ⁶³

Ferdinand Hiller’in öğrencisi Alman besteci Max Bruch, 6 Ocak 1838’de Köln’ de doğmuştur. 1863’teki “Loreley” operasıyla ünlenen bestecinin müziği romantik biçemdedir

⁶² Emel ÇELEBİOĞLU, a.g.e,1986,s.173.

⁶³ Faruk YENER, Müzik, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Beyazköşk Yayınları, İstanbul, 1987, s. 166.

Günümüzde, sol minör keman konçertosu ,viyolonsel ve orkestra için yazmış olduğu “Kol Nitrat” başlıklı yapıtı ile tanınan Bruch, 2 Ekim 1920’de Berlin’de ölmüştür.

Max Bruch İsveç Dansları Op. 63

GABRIEL FAURE ⁶⁴

19’uncu yüzyılın ikinci yarısı ile 20’nci yüzyılın başlarında müzik sanatına önemli katkıları olan Fransız besteci ve öğretmen Fauré 1845 yılında doğmuştur.

Klasik yaklaşımlarla çalışan Fauré yalnızca çok ince ve duygulu şarkıların bestecisi değil aynı zamanda solo ve oda müziği yapıtlarının da yaratıcısıdır. Bilinen ve yerleşmiş olan müzik biçimlerini reddetmemekle birlikte çalışmalarına yenilikler getirmeyi başarmıştır. Böylece çağdaş Fransız okulunun temelini oluşturmuştur. Yarattığı biçimin en çarpıcı yönü, uygulamın bağlantısı ve beklenmeyen ton değişimlerinin sadelik ve incelik içinde yapılmasıdır. Fransız şarkı edebiyatının en önemli bestecisi olan Fauré 1924 yılında yaşama gözlerini kapatmıştır.

Gabriel Fauré Berceuse Op. 16

SIR CHARLES VILLIERS STANFORD ⁶⁵

İrlanda’lı besteci, piyanist ve orkestra şefidir. 30 Eylül 1852’de Dublin’de doğmuştur. Stanford, İrlanda halk ezgilerinden esinlenerek 19’uncu yüzyıl biçiminde yazdığı orkestra yapıtlarıyla ve operalarıyla kendisinden sonraki İngiliz müzikçileri etkilemiştir. 29 Mart 1924 yılında Londra da ölmüştür.

Orkestra için serenatlar ve İrlanda dansları, İrlanda Rapsodisi, klarinet ve piyano sonatı yapıtları arasında yer almaktadır.

Sir Charles Villiers Stanford Sonat Op. 129

⁶⁴ Emel ÇELEBİOĞLU, a.g.e, 1986, s.185.

⁶⁵ Vural SÖZER, a.g.e, 1996, s.653, 654.

Allegro moderato
 Caoine
 Adagio
 (Fantasia)
 Allegretto grazioso

ANDRÉ MESSENGER ⁶⁶

Fransız orgçu ve orkestra şefi olarak tanınan Messenger, 30 Aralık 1853'te Montluçan'da doğmuştur. Paris'te Saint-saëns ve Gigout ile çalışmıştır. Çeşitli yapıtlarının yanında usta bir opera bestecisi olan Messenger 24 Şubat 1929'de ölmüştür.

André Messenger 10 Solo Konkur 1899

CLAUDE DEBUSSY ⁶⁷

Müziğin evriminde belirgin bir yer edinmiş bulunan Fransız besteci, Ağustos 1862'de St. Germain-en-laye'de doğmuştur.

Müzikte yeni bir çağı başlatan, dahası 20'nci yüzyıl müziğinin kurucusu sayılan Debussy, yaratıcılığının ilk aşamasında Massenet'nin lirik partitürleri ile Wagner'in güçlü dramlarının etkisinde kalmış, sonraları Fransızların izlenimci resmine ve simgeci (Sembolist) edebiyatına eğilerek onların ışığında önemli yapıtlar vermiştir.

Çevresindeki varlıklarla ilgili tüm duyguları çok iyi yansıtan besteci, orkestraya getirdiği değişik renklerle ve kendi müzik dilini oluşturan özgün bir armaniyle 20'nci yüzyıl müziğini derinden etkilemiştir.

1918'de Paris'te ölmüş olan bestecinin çello, piyano, flüt, klarinet, viola, arp, keman için solo ve oda müziği yapıtları vardır.

Claude Debussy Birinci Rapsodi

⁶⁶ Vural SÖZER, a.g.e, 1996, s. 464.

⁶⁷ Faruk YENER, a.g.e, 1983, s.108.

HENRI CONSTANT GABRIEL PIERNE ⁶⁸

Paris Konservatuvarı'nda Lavignac ve Franck'la çalışan Fransız besteci 16 Ağustos 1863'de Metz'de doğmuştur.

“Edith” adlı kantatıyla, Roma'da ödül kazanmıştır. Besteci, 17 Temmuz 1937'de Ploujean'da ölmüştür.

Pierné Henri Constant Gabriel Canzonetta Op. 19
Serenade Op.7

CARL AUGUST NIELSEN ⁶⁹

9 Haziran 1865'te Odene yakınlarında bir köyde doğan Danimarkalı besteci Nielsen, ilk müzik derslerine babası ile başlamıştır. Çocukluğunun köyde geçmesi nedeniyle yalın ve ritmik bir müziksel anlatımı vardır.

Danimarka müziğinin romantiklikten çağdaşlığa geçişine önemli bir katkı yapan besteci, birçok genç müzikçiyi bu yönde etkilemiştir. Sürekli kendini yenileme çalışması içinde olan Nielsen, 9 Ekim 1931'de Kopenhag'da ölmüştür.

Carl August Nielsen Konçerto op .57

FERRUCIO BUSONI ⁷⁰

Yaşadığı dönemin ünlü İtalyan piyanisti, müzik kuramcısı ve bestecisi olan Busoni 1866 yılında Floransa'da doğmuştur.

Önce Sibelius, daha sonra Moskova konservatuvarı'nda piyano öğretmeni olarak çalışmıştır. Özellikle Bach'ın yapıtları üzerinde yaptığı düzenlemelerle tanınan bestecinin en önemli yapıtı, “Doktor Faustus” adlı operasıdır.

Ferruccio Busoni Si Bemol Majör Konçertino, Op. 48

⁶⁸ Vural SÖZER, a.g.e, 1996, s.552.

⁶⁹ Vural SÖZER, a.g.e, 1996, s. 501.

⁷⁰ Faruk YENER, a.g.e, 1987, s.166.

MAX REGER ⁷¹

Alman besteci; 19 Mart 1873'te Branda'da doğmuştur. Yapıtlarında “kontrapuntal” dokuya önem veren ve son derece ilerici armoni yazısında yoğun geçkiler kullanan bestecinin “Mozart’ın Teması Üzerine Çeşitlemeler” ve “Johann Adam Hiller’in Bir Teması Üzerine Çeşitlemeler ve Fuga” başlıklı yapıtları ünlüdür. Ayrıca oda müziği, piyano, org ve klarinet parçaları yazmıştır. Brahms’ın yeni klasikçi geleneğini sürdüren, böylece de 20’nci yüzyılın bazı bestecilerini etkileyen Reger, 11 Mayıs 1916 yılında Leipzig’de ölmüştür.

Max Reger Sonat No. 1 La Bemol Majör, op. 49

Allegro affanato

Vivace

Largo, Prestissimo

Max Reger İki Albüm Yaprağı Parçası

Tarantella

SERGEY RACHMANINOFF ⁷²

Rus piyano virtüözü, orkestra müziği, şarkı ve piyano müziği bestecisi olan Rachmaninoff 1873 yılında Onega’da doğmuştur.

Besteci, Çaykovski geleneğine göre eğitim almıştır. Müziği müzik için yazan Rachmaninoff’un yapıtlarında en fazla dikkati çeken özellik lirikliktir.

Rachmaninoff Sergei Vasilevich Op.34, No.14 Vocalise.

MAURICE RAVEL ⁷³

Zamanının en özgün bestecisi olan Ravel, 1875’te Ciboure’da doğmuştur. Bütünüyle klasik çizgide çalışmakla ve yenilikçi olmamakla birlikte kendine özgü bir armoni dili ve anlatımı yaratarak kişisel biçimini oluşturmuştur. Ortaya koyduğu

⁷¹ Emel ÇELEBİOĞLU, a.g.e, 1986, s.201.

⁷² Emel ÇELEBİOĞLU, a.g.e, 1986, s.201.

⁷³ Vural SÖZER, a.g.e, 1996, s. 576.

müzik dili Rus besteciler ile Liszt'i ve Saint-Saéns'ı çağrıştırmaktadır. Hemen her türde yapıtlar veren besteci 28 Aralık 1937 yılında Paris'te ölmüştür.

Ravel Maurice Habanera

BELA BARTOK ⁷⁴

20'nci yüzyılın önemli müzik adamlarından biri olan ve o yüzyıla özgü ulusalcı müziğin yaratılmasında yer alan Macar besteci Bartok, 25 Mart 1881'de Tuna ırmağı yakınındaki Nagyszentmiklos'ta doğmuştur.

Kendi özgün biçimini yaratan ve bu tutumundan ödün vermeyen bestecinin armonisi genelde kontrpuan kullanımının sonucudur. Düzenli diyatonik ve kromatik dizilerden oluşan ezgilerin yanında pentaton, tam tonlu, makamsal ve dizi dışı ezgilere de yapıtlarında yer vermiştir.

Bartok yarattığı müzikte, hiçbir yapay yönteme dayanmayan çokseslilik tekniği olarak kontrapunt yazısını kullanmış ve kuralların dışına çıkmamıştır. Bestecinin bu yoldaki çalışması, 20'nci yüzyıl müziğine çok değerli bir katkı olmuştur.

İlk yapıtlarında Liszt'in ve Wagner'in etkisinde kalan Bartok, daha sonra Fransız izlenimciliğini, özellikle Debussy'yi benimsemiş, oradan aldığı tekniği, Macar ve Balkan halk müzikleriyle kaynaştırmıştır. Macaristan'ın Nazizm etkisine girmesi üzerine 1939'da Amerika'ya göç eden besteci, 6 yıl yoksulluk içinde yaşadıkdan sonra 26 Eylül 1945'te New York'ta ölmüştür.

Bela Bartok Klarinet, keman ve piyano için üç parça: "Kontrastlar"

IGOR STRAVINSKI ⁷⁵

Rus asıllı 20'nci yüzyıl bestecisidir. 17 Haziran 1882'de Rusya'da doğan Stravinski, I. Dünya Savaşı sırasında yaşamının üç yılını İsviçre'de geçirmiştir. Daha

⁷⁴ Ahmet SAY, a.g.e, 2001, s.480.

⁷⁵ Gülriz GERMEN, Klarinet Dinletisi, (Yayınlanmamış, Sanatta Yeterlilik Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Eskişehir, 1998, s. 14.

sonra Amerika'ya göç eden bestecinin özellikle Rus halk müziği öğelerini 20'nci yüzyılın müzik diliyle kaynaştırdığı “Ateş Kuşu”, “Petruşka” ve “ Bahar Ayini”adlı baleleri, 20'nci yüzyıl müziğinin en değerli örnekleri olmuş ve bunlar pek çok besteciye etkilemiştir.

1920 yılından sonraki yapıtlarında ilkel halk müziği ritimlerinin çarpıcılığına dayanan ezgileri, o müziğe özgü çoksesliliği ve orkestralama alanında yaptığı yenilikleri bir yana bırakmış, yapıtlarında eski bestecileri örnek almıştır.

1971'de Amerika'da ölmüş olan bestecinin öbür yapıtları arasında şunlar yer almaktadır: “Mavra” ve “Renard” operaları, “Askerin Öyküsü” balesi, “Orfeo” operası, “Klarinet için Üç Solo Parça”.

“Klarinet için Üç Solo Parça” başlıklı yapıtında besteci, ritmi etkileyici bir değişkenlik içinde kullanmayı ve sık sık yaptığı çarpıcı vurgularla özgün bir hava yaratmayı amaçlamıştır.

Igor Stravinski Klarinet için Üç Solo Parça

Igor Stravinski Abanoz Konçertosu (Ebony Concerto)

Allegro

Moderato

Andante

Moderato con moto

ALBAN BERG ⁷⁶

Arnold Schönberg'in öğrencisi olan Berg, 29 Şubat 1885'te Viyana'da doğmuştur. Önceleri 19'uncu yüzyıl Alman romantiklerinin etkisinde kalmış, daha sonra Schönberg'in atonal müzik diline ve oniki ses yöntemine uygun yapıtlar vermiştir.

⁷⁶ Faruk YENER, Müzik Kılavuzu, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1983, s.58.

Berg'in müziği genellikle romantik duyuşlarla dinleyiciyi etkilemiş ve orkestralama alanındaki yeni kuralların uygulanışını yansıtmıştır.

Besteci, 24 Aralık 1935 yılında Viyana'da ölmüştür.

Alban Berg Dört Parça op.

Moderato

Very quick, Slow

BOHUSLAV MARTINU ⁷⁷

Çek müzik idealini savunan besteciler arasında yer alan Martinu, 8 Aralık 1890'da Bohemya'nın Palicka kasabasında doğmuştur.

Müzik tarihinde belirli bir döneme sığdırılması zordur. Yaşamını Amerika'da sürdüren besteci, yapıtlarını eski Çekoslavakya'nın halk müziği ve Fransız izlenimciliği ile zenginleştirmiş, böylece 20'nci yüzyıl müziğine kendine özgü bir biçim ve anlayış getirmiştir.

Besteci yapıtlarında, yaşadığı çağın ruhunu yansıtan temalar kullanmıştır. 28 Ağustos 1959 yılında ölen Martinu son derece verimlidir. Yapıtları arasında operalar, baleler, senfonik şiirler, piyano, keman, viyolonsel için konçertolar, klarinet için sonatina vardır.

Bohuslav Martinu Klarinet ve Piyano için sonatin

Moderato

Allegro

Andante

Poco allegro

ARTHUR HONNEGER ⁷⁸

İsviçreli besteci, 10 Mart 1892'de Le Havre'da doğmuştur. Müzik eğitimine Zürih'te başlamış, Paris'te sürdürmüştür.

⁷⁷ Cavidan SELANİK, a.g.e, 1996, s.284.

⁷⁸ Emel ÇELEBİOĞLU, a.g.e. 1986, s. 221.

“Pasific 231” başlıklı senfonik yapıtıyla dünya çapında ün kazanan besteci, yaşadığı sürece katıldığı festivallerde adı geçen yapıtı kendisi yöneterek büyük alkış almıştır.

Müziğin hemen her türünde yazmış olan Honneger, metne dayalı yapıtlarında, sözcüklerin özündeki müzik gücünden yararlanmış, klasik kalıpları, özellikle sonat allegrosu biçimi’ni yeni bir bakışla ele almıştır. 25 Kasım 1955 yılında Paris’te ölmüştür.

Arthur Honneger Sonatina Modéré
Lento souteno
Vir et rythmique

DARIUS MILHAUD ⁷⁹

Musevi bir ailenin çocuğu olarak 1892’de Aix-en-Provence’da doğan Fransız besteci 1974 yılında ölmüştür.

Müziğindeki en belirgin özellik olan son derece yürekli kakışimli (Disonans) biçemi kullanarak kişiselliğini ortaya koyan bestecinin 1960 yılına kadar bir çok korolu yapıtını, senfonilerini, 18 yaylı çalgılar dörtlüsünü, radyo ve film müziklerini de içeren 400’ü aşkın yapıtı vardır. Ezgi çizgisine büyük önem veren bestecinin klarinet parçaları da yapıtları arasında yer almaktadır.

Darius Milhaud Sonatin,Op. 100 Very rude
Slow
Very rude

GORDON JACOP ⁸⁰

1895’te Londra’da doğan Jacob, Stanford ve Howell’in öğrencisi olmuştur. 1926-1966 yılları arasında Krallık Müzik Koleji’nde teori ve besteleme dersleri vermiş,

⁷⁹ Emel ÇELEBİOĞLU, a.g.e, 1986, s.222.

⁸⁰ İrkin AKTÜZE, Müziği Okumak, Pan yayıncılık, Cilt-3, İstanbul, 2003, s. 1168.

Malcom Arnold ve Antony Hopkins gibi bestecileri yetiştirmiştir. Tüm bu çalışmaları arasında orkestra için çeşitli yapıtlar yazmış, oda müziğinde ise üfleme çalgıları yeğlemiştir. Besteci 1984 yılında ölmüştür.

Jacop Gordon klarinet için Sonatina Novella 1949

PAUL HINDEMITH⁸¹

16 Kasım 1895'te Hanau'da doğan Alman besteci, 20'nci yüzyıl müziğinin yaratıcılarından biridir.

Yaşamının önemli bir bölümünü Amerika'da geçirmiş olan Hindemith, yorumcu, orkestra şefi, müzik kuramcısı, öğretmen ve yazar olarak birçok besteciye etkilemiştir. Yapıtlarında oda müziğine ağırlık vermiş, 1937'de üfleme çalgılar için sonatlar yazmış, daha sonra standart senfoni orkestrasına yönelmiştir. Besteci, 28 Aralık 1963'te Frankfurt'ta ölmüştür.

Paul Hindemith: Konçerto 1947

Paul Hindemith: Sonat 1939

FRANCIS POULENC⁸²

Küçük yaşta iyi bir piyanist olarak yetişen Poulenc, 1899'da Paris'te doğmuştur. 18'inci yüzyıl Fransız bestecilerinin inceliğini benimseyen bestecinin önemli çalgı yapıtları arasında iki piyano için sonat, flüt ve piyano için sonat, klarinet ve piyano, obua ve piyano için sonatlar bulunmaktadır. Besteci 1963 yılında ölmüştür.

Francis Poulenc Allegro tristamente

Romanza

Allegro con fuoco

⁸¹ Osman Fuat ÖZKILIÇ, Büyük Kompozitörler, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1959, s. 288, 289.

⁸² Emel ÇELEBİOĞLU, a.g.e. 1986, s.226.

AURON COPLAND ⁸³

Amerika'lı besteci Copland 14 Kasım 1900'de New York'ta doğmuştur. Besteciliğinin yanında, çağdaş Amerikan müziğini yaymak için harcadığı çabalarla da tanınan Copland, kakışimleri ve caz ritmini yapıtlarının temeli kılan özgün bir Amerikan biçemi yaratmayı amaçlamıştır.

Klarinet repertuarında da önemli bir besteci olan Copland, oda müziği, çeşitli çalgılar için solo parçalar ve orkestra yapıtları yazmıştır.

Auron Copland Konçerto 1948

GERALD FINZI ⁸⁴

İngiliz besteci, 14 Temmuz 1901'de Londra'da doğmuştur. Yapıtlarında Elgar ve Vaughan-Williams biçemlerine bağlı kalmıştır. 1930-1933 yılları arasında "Londra Krallık Müzik Akademisinin"de bestecilik dersleri vermiştir. Daha çok vokal yapıtlarıyla tanınan besteci klarinet ve piyano için beş bagatel'de yazmıştır. Finzi, 27 Eylül 1956'da ölmüştür.

Finzi Gerald Klarinet için 5 Bagatel.

OLIVIER MESSIAEN ⁸⁵

Olivier Messiaen 10 Aralık 1908'de Avignon'da doğmuş, 27 Nisan 1992'de ölmüştür. Besteciliğinin yanında kuramcı ve müzik estetikçisi olarak da dikkati çeken Fransız besteci, ezgiyle, özellikle de ritimle yakından ilgilenmiştir. Doğaya büyük bir hayranlık duyan Messiaen, en güzel ezgilerini kuş ötüşlerinde bulmuş ve kuş seslerinden esinlenmiştir. Bunun nedeni, bestecideki katolik inancın çok güçlü oluşudur. Yapıtlarında Hint müziğinin etkileri de görülür.

⁸³ Emel ÇELEBİOĞLU, a.g.e, 1986, s.227.

⁸⁴ Vural SÖZER, a.g.e, 1996, s.275.

⁸⁵ Emel ÇELEBİOĞLU, a.g.e, 1986, s.232.

JEAN FRANCAIX ⁸⁶

Poulenc ile Ibert ölçüsünde bir inceliğe ve zekaya sahip olan Fransız besteci Francaix, 1912’de doğmuş, Paris Konservatuvarı’nda öğrenim görmüştür. 1930 yılında piyanoda birincilik ödülü kazanmıştır.

Verimli bir besteci olan Francaix’nin müziğinde, çağdaşlarına kıyasla çok daha büyük bir etkileme ve inandırma gücü vardır. Başarılı yapıtları arasında birkaç bale, oda müziği ve piyano yapıtları ve klarinet konçertosu yer almaktadır.

WITOLD LUTOSLAWSKI ⁸⁷

20’nci yüzyıl müziğini deneyselden yerleşik niteliğe kavuşturan Lutoslavski 25 Ocak 1913 yılında Varşova’da doğmuştur. İlk yapıtlarında Bartok’un yolunu izleyerek, Polonya halk motiflerini 20’nci yüzyıla özgü müzik diliyle işleyen besteci, daha sonra dizisel yazıyı ve rastlamsallığı kullanmaya ve yeni orkestra tınlarını araştırmaya başlamıştır.

1970 tarihli viyolonsel konçertosu ile 1988 yılında bestelediği piyano konçertosu bestecinin tanınan yapıtlarındandır.

Lutoslawski Witold Dans Prelütler: Allegro

Andantino

Allegro giocoso

Andante

Allegro molto

LEONARD BERNSTEIN ⁸⁸

Amerika’nın önde gelen bestecilerinden Bernstein, 25 Ağustos 1918 yılında Massachusetts’te doğmuştur. Yaratıcılığının her aşamasında Amerikan caz müziği ile popüler müziği ciddi müzik içinde kullanmayı ilke edinen bestecinin yararlandığı kaynaklar, Mahler, Copland, Stravinski, Gershwin ve Broadway Müzikalleri olmuştur.

⁸⁶ İrkin AKTÜZE, Müziği Okumak, Cilt-2, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2002, s.855.

⁸⁷ Evin İLYASOĞLU, a.g.e, 2003, s.269.

⁸⁸ Evin İLYASOĞLU, Zaman İçinde Müzik, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s.256.

Bestecinin başlıca yapıtları: sahne müziklerinden “On The Town”, “Candide”, “Westside Story”, 3 senfoni, koro ve piyano parçaları ile Klarinet Sonatı’dır.

Leonard Bernstein Sonat 1942 Grazioso

Andantino

Vivace

CRİSTOF PENDERECKI ⁸⁹

25 Kasım 1933’te Polonya’nın Debica kentinde doğmuş olan Penderecki, Polonya okulunun en önemli bestecileri arasındadır. 20’nci yüzyıl müziğinin başarılı yenilikçilerinden biri olan Penderecki, dizi yazısına fazla bağlı kalmamış, onun yerine yeni çalgı tınlarını ve çalma yollarını aramaya yönelmiştir. Son yapıtlarında, bu gibi yeniliklerle 19’uncu yüzyıl bestecilerinin biçemlerini kaynaştırma çabası içindedir. Günümüzde, verimli çalışmalarını yurdunda sürdüren bestecinin başlıca yapıtları şunlardır: Anaklasis: yaylı ve vurma çalgılar için, Fluorescences: büyük orkestra için, “Hiroşima Kurbanlarına Göz Yaşı” (Threnody): 52 yaylı çalgı için.

Cristof Penderecki Üç Minyatür (Solo Klarinet için parça)

İSTEMİHAN TAVİLOĞLU ⁹⁰

15 Nisan 1945’te doğan besteci, 1968’de Ankara Devlet Konservatuvarı üfleme ve vurma çalgılar bölümü’nün klarinet dalı’ndan mezun olmuştur.

Ahmet Adnan Saygun ile kompozisyon çalışan besteci ilk Türk klarinet konçertosunu yazmıştır. Hem Türk hem de yabancı yorumcular tarafından seslendirilen İstemihan Taviloğlu'nun bu konçerto dışındaki başlıca yapıtları şunlardır: “Sunu” (Orkestra için Uvertür), “Beşi Bir Yerde” (Orkestra için Süit), Süit (Yaylı Çalgılar Orkestrası, flüt ve Klarinet için)

Taviloğlu İstemihan Klarinet konçertosu

⁸⁹ Vural SÖZER, a.g.e, 1996, s. 544.

⁹⁰ www.iksev.org_26.04.2005

Con eleganza

Con molto espressione

Con moto

BETİN GÜNEŞ ⁹¹

1957’de İstanbul’da doğan besteci müzik eğitimine İstanbul Belediye Konservatuvarı’nda başlamıştır. Daha sonra Almanya’ya giderek Köln Müzik Yüksek Okulunda kompozisyon,şeflik ve trombon bölümlerinden mezun olmuştur.

Yapıtlarında oniki ton ve rastlamsallık gibi tekniklerin içinde Türk folkloründen kaynaklanan esinlenmeleri de kullanmıştır.

Fransa’da 15’inci “Bourges Elektronsal Müzik” yarışmasında “Op. 16”ve “Bilimde herşey vardır” başlıklı yapıtıyla ödül alan bestecinin elektronsal müziğe ek olarak, oda müziği, senfonik müzik yapıtları ve solo parçaları da bulunmaktadır. Besteci halen Almanya’da yorumcu, besteci ve şef olarak yaşamını sürdürmektedir.

Güneş Betin Klarinet ve piyano için sonat Op.22

TURGAY ERDENER ⁹²

15 Haziran 1957 yılında Gümüşhane’de doğan besteci 1968’de Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarı piyano bölümüne girerek, Kamuran Gündemir ve İlhan Baran’ın öğrencisi olmuştur.

Nevit Kodallı ile kompozisyon çalışan Erdener’in ilk yapıtları, tiyatro için sahne müzikleridir.

Besteci bu yapıtlarında söz ile ezginin bağdaşmasına özen göstermiş, böylece opera yapıtları yazmaya başlamıştır. Solo çalgı ve orkestra çalışmaları arasında klarinet için de bir konçertosu vardır. Besteci halen Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarı’nda kompozisyon, armoni ve müzikal analiz dersleri vermektedir.

⁹¹ İrkin AKTÜZE, a.g.e, 2002, s. 945.

⁹² Evin İLYASOĞLU, Çağdaş Türk Bestecileri, Pan Yayınları, İstanbul, 1998, s. 194.

Erdener Turgay klarinet konçertosu 1995

GEORGE BENJAMIN ⁹³

İngiliz besteci ve piyanist Benjamin, 31 Ocak 1961'da Londra'da doğmuştur. Messiaen ve Alexander Goehr ile çalışan Benjamin, Boulez'den de yararlanmıştır. Dikkati çeken ilk yapıtları, bir orkestra çalışması olan "Ringed by the Flat Horizon" ile soprano ve küçük orkestra için yazdığı oda müziği parçası "At First Light" tır.

Le Tombeau de Ravel (Ravel'in Mezarı)

Valse-caprices

Allegro molto

Poco Lento

Presto

Andante

Allegro vigoroso

Preciso

Lento

Finale

C. ODA MÜZİĞİ REPERTUVARINDA KLARİNET

Modern anlamda oda müziği terimi orkestra için yazılmış müziğin aksine gerektiğinde bir tek çalgıdan oluşabilen az sayıda çalgı için hazırlanmış parçalar için kullanılmaktadır. ⁹⁴

ANTON REICHA ⁹⁵

1770 yılında doğan Bohemya asıllı Reicha 1836 yılında ölmüştür. "Bohemya" adlı oda müziği bestecisi Bonn saray orkestrasında flütçü olarak çalışmıştır. 1910

⁹³ Evin İLYASOĞLU, Zaman İçinde Müzik, 2004, s. 259.

⁹⁴ The'ma Larousse Cilt-5, İstanbul, 1993, s. 368.

⁹⁵ Ahmet SAY, a.g.e, 2001, s. 1083.

yılında Cagliostro adlı operasıyla dikkatleri çeken bestecinin oda müziği yapıtları ezgisel ve yaratıcıdır.

Reicha Antoine: Beşli Op. 88

Reicha Antoine: Beşli Op. 100

WOLFGANG AMADEUS MOZART ⁹⁶

“Saraydan Kız Kaçırma” (1781) operasından ölümüne (1791) dek geçen on yıl, Mozart’ın en verimli ve kalıcı dönemidir. Besteci bu dönem içinde orkestra yapıtlarında olduğu gibi oda müziği alanında da klarinet’e yer vermiştir.

Mozart, onüç kadar beşli yazmıştır. Bunların arasında bulunan KV581 La Majör klarinetli beşli, çalgıdan yumuşak, insan sesi benzeri tınılar elde eden ve en zor günlerinde yanında olan Stadler’e duyduğu sevginin mutlu sonucudur. Mozart’ın 18’inci yüzyılda gelişimi henüz tamamlanmamış olan klarinetin yer aldığı bir oda müziği topluluğu ile bestecilik kariyerindeki en güzel yapıtlardan birini ortaya koymas, müzik tarihinin en ilgi çekici olayları arasındadır.

Oda müziği repertuarındaki en gerçekçi örneklerden biri olan beşlinin birinci bölümü orta hızda ve sonat allegrosu biçimindedir. Klarinet yaylı çalgılarla çok iyi bağdaştırılmıştır. Çalgının ikinci temayı sunan kemana karşı minör tonda verdiği yanıt, bölümün en güzel kesimi sayılabilir.

Re majör tonundaki ağır bölüm, Mozart’ın yazdığı en güzel ikinci bölümlerden biri sayılabilir. Aynı zamanda bağımsız bir klarinet parçası niteliği taşıyan bölüm iki temalıdır. Besteci, bir denge ögesi oluşturmak üzere ikinci temayı kemana çaldırır. Klarinetin, süslemelerle dolu bir karşı ezgiyle kemanı yanıtlayışı ilgi çekicidir.

Üçüncü bölüm La majör tonunda geleneksel bir menuet’tir. Bestecinin burada iki tane trio bölmesine yer vermesi, bölümün biçimini epey karmaşık duruma getirmektedir. Klarinet bu bölümde bir halk çalgısı olan chalumeau gibi ustalığını

⁹⁶ İrkin AKTÜZE, Müziği Okumak Cilt-4, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 1500.

sergiler. Triolardan birincisi la minör tonundadır ve sadece yaylılarla çalınır. İkincisi ise klarinetin yaylı çalgılar eşliğinde sunduğu güzel bir Ländler'dir. Kimilerince vals'in öncüsü sayılan Ländlerler, eski bir Alman halk dansıdır.

Allegro akışlı son bölüm, tema ve beş çeşitlemeden oluşur. Tema son derece basittir. Kolaylıkla belleğe alınabilir. Besteci bazı çeşitlemelerde klarineti virtüözce yaklaşımlarla kullanmaktadır. La minör çeşitlemede solocu viyoladır. Burada klarinet, tını bakımından tıpkı bir yaylı çalgı gibi ele alınmıştır. Beşinci çeşitleme adagio akışlıdır ve dominant akoru ile sona erer. Onu izleyen çeşitlemenin aslında coda olduğu, temanın yarım bırakılmasından anlaşılmaktadır. coda'nın ikinci kesiminde besteci mutluluğu yansıtır. Tonun majör olmasına karşın Mozart'ın burada napoliten altılısına yer vermesi son derece ilginçtir.

LUDVING VON BEETHOVEN⁹⁷

Alman besteci Beethoven, 17 Aralık 1770'te Bonn'da doğmuştur. Müzik yaşamının ilk yıllarında bestelerinden daha çok piyano virtüözü olarak tanınan Beethoven'in sanatını üç dönemde inceleyen görüş yaygındır.

Birinci döneminde Haydn ve Mozart'ın etkileri sezilir. İkinci döneminde solo ve orkestra yapıtları önem kazanır. Besteci bu dönemde, daha sonraki yapıtlarında görülen özgürlükçü yaklaşımların ilk adımlarını atar. Üçüncü döneminde ise müzik, hem biçim hem de biçem yönlerinden tam bir özgürlüğe kavuşmuştur.

Besteci 1798'in ilk yarısında tamamladığı ve Kontes Maria Wilhelmina Von Thun'a adadığı piyanolu ve klarinetli üçlüyü yazmıştır. Bu yapıt onun dördüncü trio'sudur. İlk klarinet virtüözlerinden Bohemya'lı Joseph Beer'in isteği üzerine yazdığı op. 11 üçlü'de piyano egemendir. Günümüzde hem klarinet, hem de kemanla çalınan yapıt neşeli ve çevik tempolu, ayrıca virtüözce ve tutkulu bir anlatım içerir.

Beethoven Ludving Van Üç duo Op. 147

⁹⁷ İrkin AKTÜZE, Müziği Okumak Cilt-1, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2002, s.242.

C. VON. MARIA WEBER ⁹⁸

Weber'in en iyi yapıtları arasında yer alan "Op. 34" si bemol majör klarinetli beşlisi, canlı, hızlı ve kromatik pasajlarıyla klarinetin olanaklarını sonuna kadar zorlayan bir biçemi dile getirir. Bir oda müziğinden çok bir konçerto bölümü havasındadır.

Yapıt dört bölümlü olup, birinci bölüm çabuk, akıcı bir tarzda yaylı çalgılar ezgisiyle başlar. Zarif ve romantik ezgi, klarinetin gösterişli temasına götürür. Yapıtın en uzun bölümüdür. İkinci bölüm, sol majör tonundadır ve fazla ağır değildir. Klarinete tını güzelliğini sunma olanağını sağlar. Klarinetin kırık akoruyla başlayan üçüncü bölüm çok hızlı bir menuet'tir. Mannheim okulunun virtüöz etkisini anımsatan bölüm parlak ve gösterişli devinimlerle süslenirken trio kesimi aydınlık, sakin ve legato çalma biçimiyle zıtlık oluşturur ve dördüncü bölüme bağlanır. Dördüncü bölüm, rondo biçimine uygun olarak bir gösteri havasındadır. Güneylilerin polonenez'e benzettikleri bölümün coda'sı klarinetin virtüözlük gösterisiyle yapıtı sona erdirir.

FRANZ PETER SCHUBERT ⁹⁹

19'uncu yüzyılın ilk yarısında romantik müziğin belli başlı temsilcilerinden olan Avusturyalı besteci Schubert, 31 Ocak 1797'de Viyana'da doğmuştur.

Müzik tarihindeki yeri klasik ve romantik müziğin kesişme noktasında bulunan bestecinin müziği romantik biçimde öznel bir duygusallık taşımaktadır. Schubert'in, Schumann, Chopin ve Wagner çağından daha çok Haydn, Mozart ve Beethoven çağına yakın olduğu görüşü, özellikle 20'nci yüzyılda güç kazanmıştır.

Benzersiz lied'leri ve öbür yapıtları arasında ses, klarinet ve piyano üçlüsü de bulunmaktadır. Bu yapıtla klarinet, oda müziğinde o zamana dek düşünülmeyen bir yaklaşımla kullanılmış olmaktadır.

⁹⁸ İrkin AKTÜZE, Müziği Okumak Cilt-5, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 2616, 2617.

⁹⁹ Emel ÇELEBİOĞLU, a.g.e, 1986, s. 226.

MIHAYL GLINKA ¹⁰⁰

Rus besteci Glinka, 1 Haziran 1804'te Novospasskaye'de doğmuştur. Dış ülkelere yaptığı gezilerle Avrupa müziğini daha yakından tanıma olanağını bulmuştur.

Doğunun aksak ölçülerini, Rus halk türkülerine özgü armoni yapısını Batının müzik diliyle sentezleyen ilk Rus bestecisidir. Bu yaklaşımıyla 19'uncu yüzyılın ikinci yarısında oluşan "Rus Beşleri"nin önderi sayılmıştır. Son yıllarını Almanya ve Fransa'da geçiren Glinka, 15 Şubat 1857 'de Berlinde ölmüştür. Bestecinin klarinet , fagot ve piyanodan oluşan "Pathétique Trio"su, yapıtları arasında değerli ve önemli bir çalışma olarak dikkati çeker.

ROBERT SCHUMANN ¹⁰¹

Müziğin her alanında çalışan, önce piyano virtüözü olmak isteyen, daha sonra besteciliğe yönelen Schumann, oda müziği yapıtlarında klarinete de yer vermiştir.

Op. 132 klarinet, viyola ve piyano için "Marchenerzahlungen" adlı yapıt bazı eleştirmenlere göre ustaca yazılmamış olmasına karşın kendine özgü garip güzellikler taşır.

CAMILLE SAINT - SEANS ¹⁰²

Senfonik şiir ve operaları ile tanınan Fransız besteci 9 Ekim 1835 yılında Paris'te doğmuştur. Romantik çağın en önemli bestecilerinden birisi olmasına karşın Saint Seans'ın eserlerinde klasik eğilimlere rastlanılmıştır.

Bestecinin en özgün eserleri oda müziği alanındadır. Ayrıca keman, çello sonatı trompet ve klarinet sonatı bestecinin değerli eserleri arasındadır. Besteci, 16 Aralık 1934 yılında Cezayir' de ölmüştür.

Camille Saint-Saëns Sonata in E^b Major, op. 167 Allegretto

Allegro animato

¹⁰⁰ Vural SÖZER, a.g.e, 1996, s. 302.

¹⁰¹ İrkin AKTÜZE, Müziği Okumak Cilt-5, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 2143.

¹⁰² İrkin AKTÜZE, Müziği Okumak Cilt-4, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2003, s.1951.

Lento

Allegro Molto

PYOTR ÇAYKOVSKI ¹⁰³

Bale müzikleri ve son üç senfonisi ile çok iyi bilinen Çaykovski, 7 Mayıs 1840'da Ural'ların uzak bir köşesinde Vorkins'te doğmuştur.

Yazdığı müzikte ana konu, Schumann'a özgü kaderciliktir. Senfonik yapıtlarının ilk bölümlerinde karamsarlık, ikinci bölümlerde dinginlik, incelik ve hüznün, üçüncü bölümlerde dans ritimleriyle dile getirilen bir neşe ve son bölümlerde taşkın bir canlılık vardır. Bestecinin 6'ncı senfonisinin dördüncü bölümü, bu şemanın dışında kalmıştır. Temaları çoğunlukla geniş, süslü ve çarpıcıdır.

ANTONIN DVORAK ¹⁰⁴

Genellikle bir güzeli övmek, ona bağlılığı göstermek için gün bitiminde evin önünde toplanılarak seslendirilen müziğin adı olan serenad, 18'inci yüzyılda en parlak çağını yaşamıştır.

Bestecinin Op. 44 Serenad'ında obua, klarinet, fagot ve üç kornodan başka viyolonsel ve kontrabas yer almaktadır. Üfleme çalgılar arasındaki tını bütünlüğünün en güzel örneklerinden biri olan yapıt, moderato quasi marcia, minuetto, andante con moto, allegro molto olmak üzere dört bölümlüdür.

CHARLES KOECHLIN ¹⁰⁵

Fransız besteci Koechlin, 27 Kasım 1867 yılında Paris'te doğmuştur. Müziği biçim, içerik ve anlatım yönlerinden geliştirmek, buna bağlı olarak Fransız müziğini çağdaş düzeye ulaştırmak başlıca amacı olmuştur. Bu doğrultuda verdiği yapıtlarla genç bestecilere önderlik eden ve birçok müzikçi yetiştiren Koechlin, 31 Aralık 1950'de Le Canadel'de ölmüştür. Bestecinin op. 92 sayılı trio'su klarinet için yazılmış bir yapıttır.

¹⁰³ Cavidan SELANİK, a.g.e, 1996, s. 217.

¹⁰⁴ İrkin AKTÜZE, a.g.e, 2002, s.737.

¹⁰⁵ Vural SÖZER, a.g.e, 1996, s. 399.

ALBERT ROUSSEL ¹⁰⁶

Denizciliği meslek olarak seçen Fransız besteci Roussel, 5 Nisan 1869'da Tourcoing'de doğmuştur.

Paris'te Schola Cantorum'da Gigout'yla org, armoni, kontrpuan ve füğ çalışmıştır. İlk yapıtlarında geleneksel Fransız biçimine bağlı kalan Roussel, daha sonra atak bir armoni diliyle Stravinski'i çağrıştıran yeni klasikçi anlatıma yönelmiştir. Yapıtları arasında Divertissement op. 6 klarinetli altılısı da bulunan besteci 23 Ağustos 1937 yılında yaşama gözlerini yummuştur.

FLORENT SCHMIDT ¹⁰⁷

Yapıtlarında klasik ve romantik anlayışı kaynaştıran Fransız besteci Schmitt, 28 Eylül 1870'te Blamont'da doğmuştur. Güçlü, parlak, kimi zaman tutkulu fakat bağımsız bir müziği vardır.

Çağdaş olmasına karşın Debussy ve Ravel'in etkisinde kalmayan besteci hiçbir akıma ve biçeme bağlanmamıştır. Özellikle oda müziği türündeki geniş boyutlu yapıtlarıyla başta Honegger olmak üzere bir çok genç besteciye etkileyen Schmitt 17 Ağustos 1958'de Nevilly-Sur-Seine'de ölmüştür. Bestecinin klarinet, flüt ve klavsen üçlüsü (triosu) vardır.

ARNOLD SCHÖNBERG ¹⁰⁸

20'nci yüzyıl müziğinde devrimci yenilikler yapmış olan Avusturya'lı besteci Schönberg, 1874'de Viyana'da doğmuştur. İlk yapıtlarında romantikliğin 1907'ye kadar süren gelişimine, özellikle de Wagner'e, Brahms'a ve Mahler'e bağlı kalan besteci, onların kromatik anlayışını daha da ileri götürmüştür. 1908 yılında ise romantik kökenli kromatik müzik dilini atonale dönüştürmüştür.

Besteciye göre müzikte duygu, yüreği ve aklı yönetmelidir. Düzensiz atonalden dizisel yazı tekniğine geçerek müzik dünyasına oniki ses yöntemini getiren Schönberg,

¹⁰⁶ Vural SÖZER, a.g.e, 1996, s.596.

¹⁰⁷ Vural SÖZER, a.g.e, 1996, s. 263.

¹⁰⁸Emel ÇELEBİOĞLU, a.g.e, 1986, s. 204.

bu tekniği “Op. 26” klarinetli beşlisinde oldukça karmaşık olarak kullanmıştır. 1936 yılında California Üniversitesi müzik bölümü yönetmenliğine getirilen besteci 13 Temmuz 1951’de Los Angeles’ta ölmüştür.

MAUEL DE FALLA ¹⁰⁹

İspanyol besteci ve piyanist, 23 Kasım 1876’da Cadiz’de doğmuştur. Ezgi ve armoni yönlerinden ülkesinin halk şarkılarına bağlı olan yapıtları sade ve açık bir anlatım taşır. Bestecinin tek esin kaynağı İspanya ve İspanyol halk müziği olmuştur.

Manuel de Falla’nın oda müziği yapıtları arasında yer alan Concerto Camera’da klarinet ile birlikte obua, flüt, keman, viyolonsel ve arp kullanılmaktadır. Besteci, 14 Kasım 1946’da Arjantin’de ölmüştür.

JOSEF HOLBROKE ¹¹⁰

5 Temmuz 1878’de Croydan’da doğan İngiliz besteci ve orkestra şefi Holbroke, Krallık Müzik Akademisi’nde Corder ile çalışmıştır. Yazdığı müzikte Wagner’in ve Richard Strauss’un etkileri görülür. op. 27 klarinetli beşlisi inandırıcı ve güzeldir. Ayrıca Op. 33 piyano ve tahta üfleme çalgılar için yapıtı da bulunmaktadır. Besteci, 5 Ağustos 1958 yılında ölmüştür.

BELA BARTOK ¹¹¹

Bartok piyano, keman ve klarinet için “Kontrastlar” adlı yapıtını ünlü caz klarinetçisi Benny Goodman’in siparişi üzerine 1938’de yazmıştır.

Üfleme çalgıları genellikle orkestra bünyesinde değerlendiren besteci piyanoya yalnızca bir yaylı çalgının uyum sağlayacağını düşünmüş ve çalgıyı burada karşıtlık oluşturacak şekilde kullanmıştır. Ayrıca klarinet’e çeşitli ses bölgelerinde hızlı dizilerle, arpej ve tiriller yazılan aşırı dinamik kontrastlar yüklemiştir.

¹⁰⁹ İrkin AKTÜZE, a.g.e, 2002, s.785

¹¹⁰ Vural SÖZER, a.g.e, 1996, s. 341.

¹¹¹ İrkin AKTÜZE, Müziği Okumak, Pan Yayıncılık, Cilt-1, İstanbul, 2002, s. 550

HEITOR VILLA-LOBOS ¹¹²

Klarineti ve üfleme çalgıların tümünü ustaca çalan Brezilya'lı besteci, 5 Mart 1887'de Rio de Janeiro'da doğmuştur. Bach'ın yapıtlarındaki kontrpuan yapısını Brezilya halk temalarıyla birleştiren besteci, "Bachianas Brasileiras" adını verdiği kendine özgü biçemi ve aynı başlığı taşıyan 16'ncı süit'i yaratmıştır.

Halkının öz müziğine kendini adanmış olan Villa-Lobos'un Choras no. 7'si, flüt, obua, klarinet, bas klarinet, alto saksofon, keman ve viyolonselden oluşan ilginç bir oda müziği yapıtıdır.

JOHANNES BRAHMS ¹¹³

1890'lı yıllarda yazdığı klarinetli oda müziği yapıtları bir üçlü, bir beşli ve iki sonattır. Brahms'ın klarinete yönelmesi, kendisinden 2-3 yaş küçük olan Alman klarinetçi Richard Mühlfeld ile tanışması sonucu gerçekleşmiştir.

Brahms, "Op. 115 Si Minör Klarinetli Beşli"sini yaşamının sona ereceğini sezdiği günlerde Mühlfeld için yazmıştır. Yapıt, 24 Kasım 1891 yılında Mühlfeld ve Joachimm dördlüsü tarafından seslendirilmiştir.

Yapıt dört bölümlüdür ve oldukça uzundur. En önemli özelliği, bestecinin klasik kuralları eksiksiz yerine getirmesi, ama aynı zamanda onunla romantiklere özgü duygu derinliğinin ve coşkusunun en güzel örneğini ortaya koymasındır. Brahms, Mühlfeld'in dizi biçimindeki hızlı ve legato pasajları ve arpejleri çalışına hayranlık duymuştur. Bu nedenle söz konusu teknikleri beşlisinde, özellikle de ikinci bölümde kullanmıştır.

Birinci bölüm sonat allegrosu biçimindedir. İki kemanın sunduğu giriş niteliğindeki cümleye önce viyola, ardından da viyolonsel katılır. Klarinet, re majörün akoruyla yaptığı girişle birlikte cümlenin genişletilmesine katkıda bulunur. Bölüm boyunca çalgının yaylılarla kaynaştırılması kusursuzdur.

¹¹² Vural SÖZER, a.g.e, 1996, s. 737.

¹¹³ İrkin AKTÜZE, a.g.e, 2000, s. 424.

İkinci bölüm uzun bir şarkıdır. Besteci orta kesimde Macar halk müziğinden bazı izlenimler verir. Klarinetin yer yer çaldığı konçerto benzeri pasajlar çok güzeldir.

Üçüncü bölüm, geleneksel bir “Scherzo-Trio-Scherzo”dur; ancak temposu moderato, ölçüsü de 2/4’luktur. Trio çok uzun olduğu için Brahms, scherzo’nun geleneksel yinelenişini birkaç ölçüye indirgeyerek dengeyi sağlamaktadır.

Mozart’ın klarinetli beşli’sinde olduğu gibi burada da son bölüm, tema ve çeşitlemeler biçiminde yazılmıştır. Coda niteliğindeki son çeşitlemede ölçü 4/4’lükten 6/8’liğe dönüşür ve besteci, bitim sırasında birinci bölümün giriş cümlesini duyurur.

MARTINU BOHUSLAV ¹¹⁴

Verimli bir besteci olan Martinu, oda müziği alanındaki son dokuzlusunu ölümünden altı ay önce yazmıştır. Çek dokuzlusuna adanan yapıt, üfleme çalgılar beşlisi ile keman, viyola, viyolonsel ve kontrabas içindir ve üç bölümlüdür.

Ritmik ve armonik özelliklerinin belirgin olduğu yapıtın birinci bölümü devinim dolu bir ezgi ile başlar. İkinci bölüm, karanlıktaki yakınlıktan huzursuz ve donuk parıltılarla yansıyan ağırca tempolu bir noktürn’dür. Rondo biçiminde, ağır bölüme zıtlık oluşturan üçüncü bölüm de çabukça bir tempoda içtenlik ve iyimser bir tema işlenmiştir.

SERGEY PROKOFIEV ¹¹⁵

Müzikte bir devrim yaratmamakla birlikte seçtiği yalın ve köşeli temaları titizlikle işleme, diyatonik yapıya bağlı kalması, ritmi belirgin biçimde vurgulaması, ton değiştirimi doğrultusunda bir eksen kontrpuan oluşturup, kakışımına geniş ölçüde yer vermesi, yazdığı müziğe farklı boyutlar kazandıran özellikleridir.

Prokofiev Sergey Sergeyeviç: Overture on Jewish Themes
(Yahudi Temaları Üzerine Üvertür) Op. 31

¹¹⁴ İrkin AKTÜZE, Müziği Okumak Cilt-3, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 1365.

¹¹⁵ Vural SÖZER, a.g.e, 1996, s.563.

EUGENE GOOSSENS ¹¹⁶

26 Mayıs 1893'de Londra'da doğan Belçika asıllı İngiliz besteci Goossens, müzik öğrenimine Bruges konservatuvarında başlamış, İngiltere'deki çalışmalarını Stanford ve H. Wood ile sürdürmüştür.

Sidney senfoni orkestrasının yöneticiliğini yapan bestecinin orkestra ve koro için pek çok yapıtı vardır. Goossens, 13 Haziran 1962'de Hillingdon'da ölmüştür.

Flüt, obua, iki klarinet, iki bas klarinet, iki korno ve trompetten oluşan "Fantasia nonet" Op. 40, bestecinin oda müziği yapıtları arasında yer almaktadır.

WALTER PISTON ¹¹⁷

Keman ve piyanoda aldığı özel derslerle müziğe başlayan Amerikalı besteci, 20 Ocak 1894'te Rockland'da doğmuştur. Genç Amerikalı bestecilerin yetişmesinde etken olan Piston, tonal biçime bağlı fakat yeni klasikçi akım doğrultusunda yalın ve açık anlatımlı yapıtlar yazmıştır. 12 Kasım 1976 yılında yaşama gözlerini kapayan bestecinin keman, klarinet ve piyano için üç triosu başlıca yapıtları arasındadır.

GORDON JACOP ¹¹⁸

Akademik tarzı sevmemesine karşın bu yolda eğitim aldığı için geleneğe uygun olarak yazdığını belirten Jacop, büyük bir emekle, aydınlık, doğru, ve ekonomik yaklaşımlı yapıtlar ortaya koymuş, ayrıntılarla uğraşmamıştır.

1962 yılında piyano ve üfleme çalgılar beşlisi için yazmış olduğu altılısında bestecinin özelliklerine rastlanmaktadır. Flüt, obua, klarinet, fagot, korno ve piyano için yazılan yapıt, beş bölümden oluşmuştur. Bunlar: hüzünlü giriş müziği ile birinci bölüm, neşeli, canlı ve şakacı ikinci bölüm, geçit alayı şeklindeki üçüncü bölüm, menuet ve trio biçimini alan dördüncü bölüm, ve yapıtı sona erdiren canlı, rondo biçimindeki beşinci bölümdür.

¹¹⁶ Vural SÖZER, a.g.e, 1996, s. 301.

¹¹⁷ Vural SÖZER, a.g.e, 1996, s. 553.

¹¹⁸ İrkin AKTÜZE, Müziği Okumak Cilt-3, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 1168.

POULENC FREDERIC ¹¹⁹

Küçük yaşta iyi bir piyanist olarak yetişen besteci, 1899 yılında Paris'te doğmuştur. 18'inci yüzyılın Fransız bestecilerinin zarafetini, inceliğini benimseyen bestecinin son enstrumantal eserleri iki piyano için sonat, flüt ve piyano için sonat, klarinet ve piyano için, obua ve piyano için sonatları vardır. Besteci 1963 yılında ölmüştür.

Poulenc Francais Allegro tristamente

Romanza

Allegro con fuoco

ARAM HAÇATURYAN ¹²⁰

Ermeni asıllı Rus besteci Haçaturyan, 6 Haziran 1903'te Tiflis'te doğmuştur. Moskova Konservatuvarı'nda Minyavski'nin öğrencisi olmuştur.

Yapıtlarında Ermeni, Gürcü, Azeri ve Rus halk ezgilerini, özellikle Ravel'in etkileri sezilen Fransız izlenimciliği ile bütünleştirmiştir. Yazdıkları arasında, kromatik dizilerin bağlı çalınmasına yardımcı olan çok güzel bir klarinetli trio da vardır. Besteci 1 Mayıs 1978 yılında yaşama gözlerini yummuştur.

DIMITRI KABALEVSKI ¹²¹

30 Aralık 1904 yılında Petersburg'da doğmuştur. Skriyabin Müzik Okulu'nda Semyonov'la piyano çalışan besteci daha sonra Moskova Konservatuvarı'nda eğitimini sürdürmüştür.

Yapıtları kadar yetiştirdiği öğrencileriyle de başarılı olan Rus besteci, 27 Şubat 1987'de Moskovada ölmüştür.

Dimitri Borisoviç Kabalevski Kindersuite Op. 27

¹¹⁹ İrkin AKTÜZE, Müziği Okumak Cilt-4, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 1711.

¹²⁰ Vural SÖZER, a.g.e, 1996, s. 320.

¹²¹ Vural SÖZER, a.g.e, 1996, s. 376.

CARL AMADEUS HARTMAN ¹²²

1905'te Münih'te doğan Alman besteci, müzik öğrenimine aynı kentte başlamıştır. Hartmann, yapıtlarını genellikle belirli bir etkilenmenin, örneğin bir ruhsal sarsıntının ya da bir sevincin sonucu olarak yazmıştır. Yahudilere yapılan eziyetler, Çin'deki uyanış gibi olaylar onun esin kaynağı olmuştur.

Senfonilerinden başka iki dörtlü, piyano konçertosu, oda orkestrası ve klarinet ve yaylı çalgılar dörtlüsü için bir konçerto yazmıştır.

1935'te tamamlayabildiği klarinet ve yaylı çalgılar için yazılan konçerto ilk kez 1969 yılında Zürih'te yorumlanmıştır. Klarinetçi Hans Rudolph Stalder'in seslendirdiği konçerto Zoltan Kodaly'nin anlayışına göre yazılmıştır. Ezgi ve ritim arasındaki zıtlık iyi değerlendirilerek konçertoda ezgi çalgısı olarak klarinet seçilmiştir.

Konçertonun girişi orta hızdadır ve değişik ritim kalıpları kullanılmıştır. İkinci bölüm dans çeşitlemeleridir ve bir halk müziği teması üzerine yazılmıştır. Üçüncü bölüm fantasya olarak tasarlanmıştır.

MIKLOS ROZSA ¹²³

Macar asıllı Amerika'lı besteci, 18 Nisan 1907'de Budapeşte'de doğmuştur. Özellikle Hollywood için yazdığı film müzikleriyle ün kazanmış, fakat ilk yapıtlarını Paris'te ortaya koymuştur. Macar halk temalarını senfonik biçimler içinde kullanan besteci, yapıtlarında klarinete de yer vermiş, klarinet, keman ve piyanolu üçlüyü yazmıştır. Rozsa, yaşamını Amerika'da sürdürmektedir.

ELLIOTT CARTER ¹²⁴

Amerikalı besteci Carter, 11 Aralık 1908'de New York'ta doğmuştur. Hindemith gibi öncü müzikçilere duyduğu ilgi Carter'ı bestecilik alanında yeni arayışlara yönlendirmiştir.

¹²² İrkin AKTÜZE, Müziği Okumak Cilt-3, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 1017.

¹²³ Vural SÖZER, a.g.e, 1996, s. 597.

¹²⁴ Vural SÖZER, a.g.e, 1996, s. 149.

Özellikle “metrik modülasyon” olarak tanımlanan çok ritimli (aynı yapıt içinde bir tempodan öbürüne yumuşak geçişler) anlatımı, iç içe geçmiş kontrpuanlarla yarattığı karmaşık yapılar, aralıkları ve doğuşkanları dizisel bir yaklaşımla kullanması, adeta bir çatışma ortamı sergileyen iki çalgı ve iki orkestra için yazdığı konçertoları, ona ayrıcalık kazandıran çalışmalarıdır. Bestecinin 4 saksofon için “Kanonik Süit”i, 4 klarinet için yeniden düzenlenmiştir. Buna ek olarak flüt-klarinet ikilisi (düosu) çalışmaları arasındadır.

Eliot Carter Kanonik Süit, 4 klarinet için;

GUIDO TURCHI ¹²⁵

10 Kasım 1916’da Roma’da doğan İtalyan besteci Pizzetti ile bestecilik çalışmıştır. 1945 yılına kadar geleneksel biçimde yapıtlar veren Turchi, o yıldan sonra oniki ton tekniğine yönelmiştir. Bestecinin klarinet, flüt ve viyola için üçlüsü yapıtları arasında yer almaktadır.

ARNOLD MALCOIM ¹²⁶

1921’de doğmuş olan İngiliz besteci, gençliğinde öğrendiği üfleme çalgılara özel bir önem vermiş, klarinet, flüt ve obua konçertolarının yanında oda müziğinde de bu çalgıları kullanarak yapıtlar ortaya koymaya özen göstermiştir.

Malcolm, flüt, obua ve klarinet için Op. 37 Divertimento’yu yazmıştır. Yapıtlarında sade bir yaklaşım izlemiş, geliştirimden daha çok ezgi çizgisini gözeterek müziksel yinelemelere önem vermiştir. Besteci bu gibi özellikleri anılan yapıtında da sergilemiştir. Yapıt, değişik tempolardaki altı bölümden oluşur.

JEAN MICHEL DAMASE ¹²⁷

Fransız besteci ve piyanist Jean Michel Damase, 27 Ocak 1928’de Bardeux’de doğmuştur. “Ecole Normale de Musique” te ünlü piyanist Alfred Cortot’nun öğrencisi olan besteci çalışmalarını Paris Konservatuarı’nda Arnaud Ferte ile sürdürmüştür.

¹²⁵ Vural SÖZER, a.g.e, 1996, s. 712.

¹²⁶ İrkin AKTÜZE, a.g.e, 2000, s.59.

¹²⁷ İrkin AKTÜZE, Müziği Okumak Cilt-2, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 640.

Genç yaşında bestecilikte olgunlaşan Damase, olağanüstü teknik kolaylığı ile çekici ve incelikli yapıtlar yazmıştır. Özellikle çalgılardaki olanakları çok iyi tanınması, yapıtlarının da zengin ve çeşitli olmasını sağlamıştır.

1991 yılında Uluslar arası Mozart Festivali için flüt, obua, klarinet ve piyano dördlüsünü yazmıştır. Yapıt moderato, allegretto, andante ve allegro vivace olmak üzere dört bölümden oluşmuş ve ilk kez 1992 yılında festivalde seslendirilmiştir.

İLHAN BARAN ¹²⁸

10 Temmuz 1934'te Ankara'da doğan İlhan Baran, Seride Barlas ile piyano, Ahmed Adnan Saygun ile kompozisyon çalışmıştır. Piyano konçertoları dışında oda müziği ve solo çalgı için yapıtlar da yazmıştır.

Baran'ın flüt, obua, klarinet, korno ve fagot beşlisi için yazdığı “Demet“, ilk kez 2 Mart 1970'te seslendirilmiştir. Besteci bu yapıtında, ılımlı bir yerel hava yaratmanın yanında, üfleme çalgılar beşlisinden son derece tutarlı tınlar elde etmektedir.

Tümüyle modal anlayışta yazılan, modal armoninin bütün olanaklarının araştırıldığı divertimento türündeki yapıtı besteci, “zarif, oyuncu, tatlı, soylu, ihtiraslı, diri, hüzünlü, heyecanlı ve basit” olarak tanımladığı bölümlerle eski, antik bir hava yaratmaya çalışmıştır.

AHMED ADNAN SAYGUN ¹²⁹

1907'de İzmir'de doğmuş, 1991'de İstanbul'da ölmüş olan Ahmed Adnan Saygun, besteciliğinin yanı sıra aynı zamanda müzikbilimci ve eğitimidir. Operalar, senfoniler ve konçertolar yazmış olan Saygun'un oda müziği yapıtları arasında bir de “Üfleme Çalgılar Beşlisi” bulunmaktadır. Flütçü Mükerrerem Berk, obuacı Şakir Yolaç, klarinetçi Hayrullah Duygu, fagotçu Orhan Nuri Göktürk ve kornocu Erol Gömürgen'den oluşan “Ankara Üfleme Çalgılar Beşlisi” için 1968 yılında bestelenen bu yapıt “moderato, lento, deciso” olarak üç bölümlüdür.

¹²⁸ İrkin AKTÜZE, Müziği Okumak Cilt-1, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2002, s.170.

¹²⁹ İrkin AKTÜZE, Müziği Okumak Cilt-5, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 1996.

Yapıt genellikle modal yapıdadır. Bu anlayış çerçevesinde her çalgı müzikal düşünceyi özgürce geliştirir ve öbür çalgılar ile ilginç zıtlıklar ortaya koyar.

D. CAZ MÜZİĞİ REPERTUVARINDA KLARİNET

Caz müziği, Afrika müziğinden, Amerika'lı siyahların o müziği yorumlayışından ve Avrupa'nın çoksesli müziğinden kaynaklanmıştır. 20'nci yüzyılın son derece önemli bir çoksesli müzik türüdür.

Caz müziği, 1880'lerde New Orleans'ta gelişmeye başlamış ve 1920 yılının başlarında Los Angeles ile Chicago'da yapılan plak kayıtlarıyla belirgin biçimini almıştır.¹³⁰

Caz müziğini Avrupa'nın evrensel müziğinden ayıran üç temel öge vardır. Bunlar şöyle özetlenebilir:

1. Zaman kavramıyla kurulan özel ilişki; "swing" olarak adlandırılmıştır. Bu adlandırma ritmin kesin egemenliği demektir ve cazın en önemli özelliğini oluşturur.

2. Müziğin üretiminde kendiliğinden oluşan doğaçlama büyük bir rol oynar. Böylece plak dışında yapılan her yorum bir öncekinden değişikdir. Bu durum müziğin canlılığını artırır.

3. Üfleme çalgıların ağırlık taşımasıyla sağlanan dolgun bir ton ve değişik bir cümleme biçimi ile müzikçinin bireysel katkılarıdır.

Caz müziğinin gelişimindeki bütün evrelerde klarinet, iletişimin simgesi olmuştur. Trompetten, trombondan ve klarinetten oluşan eski New Orleans kontrpuanında klarinetin bu iki çalgı arasındaki boşluğa bir sarmaşık gibi yerleşmesi, çalgının bu müzikteki konumunu çok iyi açıklar.

¹³⁰ www.wikipedia.org_29.01.2005

Caz müziğinde klarinetten söz edildiğinde müzikseverlerin aklına gelen ilk sanatçı, Chicago biçimini yansıtan Benny Godmann olmuştur. Benny Godmann Swing'in kralıdır. Klarinet ile swing döneminin böylesine örtüşmesi onun biçimindeki parlaklık ve incelik sayesinde. Cazın en büyük yaratıcılarından biri olan Goodmann'ın müziğe kazandırdığı çarpıcı nitelikler ve incelikler görkemlidir.¹³¹

İncelik dolu bir sanatın ustası olan Goodmann'ın ortaya koyduğu gürlükler, başka hiçbir klarinetçide olmadığı ölçüdedir. Fısıltılı pianissimodan coşkulu fortissimoya kadar aksamaksızın ulaşması, büyük topluluklar ile çaldığı zamanlarda bile tonundaki yumuşaklığı koruduğu yorumuyla herkesi kenetlemesi onu olağanüstü kılar.

1986 yılında ölen Benny Goodmann, bütün öbür çalgıların ancak çağdaş caz döneminde ulaşabildikleri herşeyi klarinette başarmıştır.

Chicago biçiminin klarinetçileri arasında son temsilci olarak Mezzrow sayılmaktadır. Mezzrow'un en önemli katkısı, klarinet yorumundan daha çok Chicago'nun 1920'lerdeki, Harlem'in de 1930'lu ve 1940'lı yıllardaki genel havasını eşsiz bir biçimde yansıtan "Really the Blues" adlı otobiyografik kitabı olmuştur.

Klarinetçilerdeki caz geleneği 1970'li ve 1980'li yıllara dek öbür çalgı sanatçılarının çoğuna kıyasla daha canlı kalmıştır. Bunun nedeni, klarinetin doğasında var olan caz'a yatkınlıktır.

Çalgıcılardaki yorum tarzlarının birbirine koşut olarak gelişmesi, caz evriminin bütünselliğini göstermektedir. Böylece her çalgıda en üstünlük düzeyine ulaşmış yıldız sanatçılar ortaya çıkmıştır. Klarinette bu işlevi yerine getiren kişi, teknik açıdan Benny Goodmann'ı bile geride bırakabilecek tek klarinetçi olan Buddy De Franko olmuştur.

Klarinetin çağdaş cazdaki konumu, bir takım sorunları ortaya çıkarmıştır. Bunlara karşı savaşım veren iki önemli müzikçi, Alman Rolf Kühn ile Amerika'lı

¹³¹ Joachim E.BERENDT, Caz Kitabı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2003, s. 258.

Tony Scatt olmuştur. 1980 yılında ölen Bobby Jones, Dick Johnson, Bill Easley, Richard Stolzman ve Eddie Daniells, söz konusu savaşımın içinde yer alan öbür klarinetçilerdir.¹³²

Yukarıda adları sayılan sanatçıların da katkısıyla klarinet, 1980'li yıllarda caz müziğine geri dönmüş, onun ustalarınca yeniden ve büyük başarılarla kullanılmaya başlanmıştır. Bu durum, daha çok özgür biçimden gelen ve yorumlarını genellikle başka alanlarda da derinleştirmiş olan klarinetçilerden kaynaklanmıştır. Anthony Braxton, Don Byron, J. D. Parron, Perry Robinson, Alman Theo Jörgensmann, Macar Lajos Dudas ve John Carter gibi adları bu tür klarinetçilere örnek olarak verebiliriz.¹³³

Pek çok çalgıyı çalabilen, aynı zamanda da iyi bir besteci olan Broxton, sopranodan basa dek klarinet ailesinin bütün üyelerinde gerçek bir virtüözdür.

Eric Dolphy'nin buluşu olan bir çeşit bas klarinet, gerçek bir caz çalgısı olmamıştır. Ancak Dolphy, yakıcı, çılgın, coşkulu bir dışavurumla ve fiziksel bir güçle bu çalgıyı çalarken, kendisini dinleyenlere o güne dek hiç duyulmamış bambaşka bir çalgıyla müzik yapıldığı duygusunu vermiştir. Artık gelenekleşmiş olan bu çalgıyı, Amerika Birleşik Devletlerinde birçok müzikçi kullanmaya başlamıştır.¹³⁴

Son olarak ele alacağımız John Carter, çağdaş klarinet yorumu söz konusu olduğunda ilk akla gelen müzikçidir. 1980'li yıllarda üne kavuşmuş olan büyük caz geleneğini yorumu içine yerleştiren sanatçı, tonal açıdan özgür cazın göz alıcı ve incelikli müzikçisi olmuştur. Çalgının normal sınırlarından üç oktav ötesine dek giden özgür, yumuşak,kıvrak ya da keskin sesleri klarinetten çıkartmayı başarmıştır.¹³⁵

Klarinet, tahta üflemeler içinde ses alanı en geniş olan çalgıdır. Bu nedenledir ki caz müziğinde çok sevilmiş ve ünlü caz ustalarınca kullanılmıştır. Klarinetin caz

¹³² Joachim E.BERENDT, a.g.e, 2003, s. 263.

¹³³ Joachim E.BERENDT, a.g.e, 2003, s. 264.

¹³⁴ Joachim E.BERENDT, a.g.e, 2003, s. 266.

¹³⁵ Joachim E.BERENDT, a.g.e, 2003, s. 267.

müziğinin başlangıç aşamasında yer almayışının nedeni, bu çalgıyı çalmanın teknik yönden öbür çalgılara kıyasla daha güç oluşudur. ¹³⁶

¹³⁶ Joachim E.BERENDT, a.g.e, 2003, s. 268.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. ORKESTRADA KLARİNİN ÖNEMİ

Orkestra, köken olarak eski Yunanca'dan gelen bir terimdir. Günümüzdeki anlamı, çeşitli çalgı kümelerinin bir arada bulunduğu müzik topluluğudur. Eski Yunan tiyatrosunda sahne (Skene) ile seyircilerin oturduğu bölüm arasında "Orchesis" denilen bir yer vardı. Burası trajedideki koroya eşlik edecek müzikaçılara aitti. Orkestra terimi işte bu "Orchesis" sözcüğünden kaynaklanmaktadır.¹³⁷

Geniş bir bakış açısından yola çıkarak söylersek, orkestra tarihinin çok eski olduğu kesindir. Ancak müzik tarihinin bu önemli konusuyla ilgili bilgiler Ortaçağ sonlarına dek yetersizdir. İsa'dan çok önce yaşamış uygarlıklar konuya ilişkin bazı bilgilerle kalıntılar bırakmışlarsa da bunlardan elde bulunanlar sınırlıdır. Söz konusu belgelerin en eskilerinden biri, Asur'lulardan kalma bir duvar kabartmasıdır. Kabartmanın üzerinde on kadar müzikaçinin kaval ve eski tür harp çaldıkları görülür.¹³⁸

11'inci yüzyıla yaklaşılırken üfleme çalgıların çoğalışına tanık oluyoruz. Bunların arasında "gayda, obua ve çeşitli flütler" bulunmaktadır. Yüzyılın sonlarına doğru sayıca artmaya başlayan çalgı kümeleri, 16'ncı yüzyılın ikinci yarısına değin dinsel müzik ile halk müziğinde sadece insan seslerine eşlik etmek için kullanılmıştır. Ayrıca 16'ncı yüzyılda "Polifoni" denilen çoksesli yazıdan "Homofoni"ye, "Eşlikli tek ezgi"ye geçiş döneminde orkestranın oluşmasında, rast gele seçilmiş çalgı kümeleri geçerlidir. İtalya'da her tür sahne yapıtına eşlik eden topluluklarda hangi çalgıların kullanılacağı hiçbir zaman kesinleşmemiş, dahası Monteverdi, çalgıların orkestra içindeki görevlerini Mantova Dükü'nün isteklerine göre belirlemiştir.¹³⁹

Orkestranın sanat disiplini içinde varlığını sürdürmeye başlaması ancak 17'nci yüzyılın ikinci yarısında operanın gelişmesiyle birlikte gerçekleşmiştir.

¹³⁷ İsmail Lütfü EROL, Neden Klasik Müzik, Yurtrenkleri Yayınevi, Ankara, 2001, s.83

¹³⁸ İsmail Lütfü EROL, a.g.e, 2001, s. 83

¹³⁹ Faruk YENER, a.g.e, 1983, s.141.

Bu dönemde yaylı çalgılarda, Viola Da Gamba ailesinin yerini keman ailesi almış, orkestrada onun üyeleri kullanılmıştır. Böylece kemanlar (birinci ve ikinci keman kümelerine ayrılarak), viyolalar, viyolonseller ve kontrabaslar orkestradaki yerlerini almaya başlamıştır. Belirtilen orkestra kuruluşu, başta Johann Sebastian Bach olmak üzere tüm bestecilerce benimsenmiştir.

17'nci yüzyılda, opera dışında bağımsız bir orkestra müziği gelişmeye başlamış, partitürler kusursuzlaşmış, aynı yüzyıl içinde toplulukta kullanılan çalgılar çeşitlenmiştir. Değişik ses etkilerini aramakta olan Monteverdi, 17'nci yüzyılın birinci yarısında ilk orkestrayı opera eşliğinde kullanmıştır.¹⁴⁰

Yine 17'nci yüzyılın sonlarına doğru Alessandro Scarlatti, yaylı çalgılara, flüt, obua ve korno gibi üfleme çalgıları da eklemiştir. Bestecinin adı geçen çalgılardan her birini çoğu kez ikili olarak kullanması, orkestranın gelişiminde önemli ve kalıcı bir adımdır.¹⁴¹

18'inci yüzyılın ilk yarısında orkestra müziğinin büyük türlerinden biri "Concerto grosso" olmuştur. Ancak, günümüzdeki orkestra kuruluşu henüz kesinlik kazanmadığından Händel, hem bunlarda hem de öbür orkestra yapıtlarında üfleme çalgıları çekinceyle kullanmış, ayrıca o dönemde çalgı yapımı henüz bugünkü ileri düzeyine varmadığı için çıkan sesteki güçsüzlüğün sorun yaratması nedeniyle klarinete orkestrada yer vermemiştir.¹⁴²

Buna karşılık, obualardan daha koyu bir tona sahip olması, açık havada ezgileri daha net duyurması nedeniyle 1755'den sonra bütün Fransız bandolarında klarinete gereksinme doğmuştur.

Klarinetin bir orkestra çalgısı olarak kullanılması, atası chalumeau'daki tını özelliğinin bestecilere çekici gelmesi ve orkestrada bulunan üfleme çalgılar topluluğunda, zengin tınlı bas sesleri üreten niteliklere sahip bir çalgıya duyulan

¹⁴⁰ İlhan MİMAROĞLU, Müzik Tarihi, Varlık Yayınları, İstanbul, 1995, s.199.

¹⁴¹ İlhan MİMAROĞLU, a.g.e, 1995, s. 199.

¹⁴² İsmail Lütfü EROL, a.g.e, 2001, s. 85.

gereksinme ile başlamıştır. Ayrıca klarinet, orkestrada her çeşit müziğin çalınmasına uygun bir çalgı olarak görülmüştür. Onun bu özelliği başlıca üç nedenden kaynaklanmaktadır: Bunların birincisi, çalgının zengin ve boğuk bir yankı veren ses tonuna sahip olmasıdır. İkincisi, yumuşak sesleri rahatlıkla çıkarabilmesidir. Üçüncüsü ise ince ve keskin seslerin elde edilebilmesidir.

Günümüzdeki orkestra çalgılarının hemen tümü, Barok dönem içinde biçimlenmiştir. Buna karşılık, klarinetin gelişimini tamamlaması Barok dönem sonrasına rastlar. Böylece klarinet, orkestradaki çalgı ailesinin en yeni üyelerinden biri olmuştur. Şu da var ki, çalgının Barok dönemi izleyen Klasik dönemde senfoni orkestrasında yerini sağlamlaştırması, müzik sanatında yeterince hızlı olmayan bir gelişmedir.

18'inci yüzyıl ortalarında Almanya'da Johann Stamitz'in başında bulunduğu Mannheim okulu orkestra müziğine önem vermiştir. Bunun sonucu olarak orkestraya, üfleme çalgılar ve özellikle Nürenberg'te Denner'in geliştirdiği klarinet alınmıştır.¹⁴³

Klarinet'e senfoni orkestrasında yer veren besteci olarak Mozart gösterilir.¹⁴⁴ Şu var ki onun ilk yapıtlarında klarinet yoktur; çünkü 1781 yılına dek babasıyla birlikte çalıştığı Salzburg Piskoposluk orkestrası bu çalgıya ilgi duymamıştır. Besteci 1773'te üç ay kaldığı Mannheim'da klarineti tanır ve çok beğenir. Babasına yazdığı mektuplarda "Keşke bizim de klarinetlerimiz olsaydı" dediğini biliyoruz. Gerçekten de Mozart, 1781-1791 arasındaki Viyana dönemi yapıtlarında çalgıyı orkestrada etkili biçimde kullanmıştır. No. 39 mi bemol majör, no. 40 sol minör ve no. 41 do majör ("Jüpiter") olarak sıralanan son üç senfonisiyle "Sihirli Flüt" operasının üvertürü en güzel örneklerdir.¹⁴⁵

Öte yandan Gluck'un operalarında, Haydn'ın da senfonilerinde çalgıdan yararlandığı bilinmektedir. Haydn'ın orkestra da klarineti kullanması Mozart'ın verdiği örnekler üzerine gerçekleşmiştir. Ancak o, bu çalgıyı öbür tahta üflemelemlerin tınısını

¹⁴³ İsmail Lütfü EROL, a.g.e, 2001, s. 85.

¹⁴⁴ İlhan MİMAROĞLU, a.g.e, 1995, s. 199, 200.

¹⁴⁵ Germann ABERT, W.A.Mozart Kitap-2, Bölüm-1, Moskova, 1980, s.102.

güçlendirmek amacıyla armoni içinde ve biraz çekingence kullanır. Besteci, olgunluk çağı senfonilerini “İkili orkestra” denilen kuruluş için yazmış ve burada klarinet de yerini almıştır.¹⁴⁶

Haydn, sol majör 100’üncü (“askeri”) Senfoni’sinin ilk biçiminde klarinet partilerini göstermemiş, daha sonraki düzenlemeleri sırasında ve senfoninin ikinci bölümünde, vurma çalgılarla birlikte klarinete de yer vermiş, marş nitelikli müziği yaratmıştır. Besteci, mi bemol majör 103’üncü senfonisinde klarinetleri birinci bölümde güçlü ve hızlı pasajlarda kullanmış, finalde ise onlara, kornlarla birlikte yapıttaki asıl çağrı temasını çaldırmıştır. Re majör tonundaki 104’üncü senfonisinde ise klarinetleri tahta üfleme çalgılardan daha çok bakır üflemlerle birlikte kullanmıştır.¹⁴⁷

18’inci yüzyılın sonlarındaki “Klasik orkestra” 35 çalgı sanatçısından oluşmuştur. Beethoven’in 1800 yılında yazdığı 1’nci senfonisinde yaylıların yanı sıra iki flüt, iki obua, iki klarinet, iki fagot, iki korno, iki trompet ve iki timpani’ye yer verilmiştir. Bu birleşim, çağdaş senfoni orkestrasının çekirdeğidir.¹⁴⁸

Gluck, Haydn ve Mozart gibi Beethoven de klarineti ikili orkestra içinde ve çoğu kez armoni amaçlı olarak kullanmıştır. Bestecinin yapmak istediği şey, tahta üfleme çalgılar topluluğunun ortaya koyduğu armoninin tınlayışını, kendisinden önceki meslektaşlarına göre daha yuvarlak ve etkili kılmaktır. Ancak do minör 5’inci senfoni’sinin ikinci bölümündeki temanın sonunda duyulan, fagotun bir oktav aşağıdan katladığı klarinet solosu, onun çalgıyı daha da önemsedini göstermiştir. Fa majör 6’ncı senfoni’sinde (“Pastoral”) ise pastoral etkilerin belirtilmesinde geleneksel obua yerine klarineti görevlendirmiş olması ilginçtir. Yapıtın birinci bölümü sona ererken klarinet, kırık akorlardan oluşan kısa bir solo çalar. “Derenin Kenarında” başlıklı ikinci bölümde ise çalgı, flütle birlikte kuşların ötüşünü betimler. Bestecinin 7’nci, 8’inci ve 9’uncu senfonilerinde klarinetin orkestradaki kullanılışı, önceki yapıtlarına kıyasla çok daha ustacadır.

¹⁴⁶ İlhan MİMAROĞLU, a.g.e, 1995, s. 200.

¹⁴⁷ Yuri USOF, Musica, Moskova, 1989, s.60.

¹⁴⁸ Ahmet SAY, Müziğin Kitabı, Müzik Ansiklopedisi Yayınevi, Ankara, 2001, s. 213.

İkili orkestra düzeni içinde klarinete armoni dışında görevler veren başka bir besteci de Franz Schubert'tir. Bestecinin si minör 8'inci senfoni'sinde ("Bitmemiş") çalgı etkili sololarda kullanılmıştır. "Rosamunde" sahne müziğinin kimi bölümlerinde de çok güzel klarinet soloları vardır.

Romantik dönemin bestecileri genellikle ikili yerine "Üçlü orkestra" düzenini yeğlemişlerdir. Buna göre: Bir orkestrada yer alan çalgıların sayısı yapıttan yapıta değişikliğe uğrasa da, bir senfoni orkestrasında, iki kümeye ayrılmış yaklaşık otuz keman, on viyola, on viyolonsel ile en az dört, en çok sekiz kontrabas vardır.

Tahta üfleme çalgılar genellikle çiftler oluştururlar ve aynı aileden başka bir çalgıyla desteklenirler: iki flüt bir pikola flüt ile, iki obua bir korangle ile, iki klarinet bas klarinet ile ve iki fagot kontra fagot ile birlikte kullanılır.

Bakır üfleme çalgılar ise genellikle iki trompet, iki ya da dört korno, üç trombon ile bir tuba'dan oluşturulur. Bunlara istenen sayıda vurma çalgılar ile arp eklenebilir. Görüldüğü gibi bu düzen içinde Brüksel'li çalgı yapımcısı Adolphe Sax'ın 1836'da klarinet ailesine kazandırdığı yeni çalgı olan bas klarinetin yer alışı önemli bir gelişmedir.

Senfoni orkestralarında en yaygın olarak kullanılan klarinetler, "Si-Bemol, La, Mi-Bemol ve Si-Bemol bas klarinet" tir. Si-Bemol klarinet, Piyanoya göre yazılandan bir ton, La klarinet bir buçuk ton aşağıdan duyulur. Mi-Bemol klarinet, yazılı notayı bir buçuk ton yukarıdan, Si-Bemol bas klarinet ise Si-Bemol klarinet'ten bir oktav aşağıdan ses verir.

19'uncu yüzyılın ustalarından Berlioz ve Wagner, orkestrayı büyütme eğiliminin temsilcileridir. Berlioz, çağdaş orkestranın yaratıcısı, onun izinden giden Richard Wagner ise tamamlayıcısı ve özellikle yeni üfleme çalgı kümelerini orkestraya alan kişidir.

Berlioz, programlı müziğin ilk örneği olan “Fantastik Senfoni” başlıklı yapıtında, İngiliz tiyatro sanatçısı Harriet Smitson’a duyduğu aşkını anlatır. Smitson’u simgeleyen ve bestecinin “İdée Fix” (Sabit Fikir) dediği sevgili teması, yapıtın beş bölümünde de duyulur. Klarinetin bu sergilemelere katkısı önemlidir. En ilginç uygulama “İdam Sehpasına Gidiş” başlıklı dördüncü bölümün sonundadır. Burada besteci, orkestrayı susturarak temanın ilk kesitini klarinete yalnız olarak çaldırır. Beşinci bölüm olan Cehennem sahnesinde ise Smitson, mi bemol klarinet ile canlandırılmaktadır. Bu çalgı, keskin ve parlak tonuyla temayı kaba bir halk dansına dönüştürür. Böylece Hariet’in dünyadaki güzelliğini yitirdiği, çirkin ve kuru bir iskelete dönüştüğü anlatılmış olur.

Hem Berlioz hem de operada büyük bir devrim gerçekleştiren Wagner, ilk yapıtlarından başlayarak orkestraya önemli yenilikler getirmişlerdir. Örnek olarak; Wagner’in “Tannhäuser” operası verilebilir. Burada, Elisabeth’in duasında bas klarinet orkestranın tınısına yeni bir renk katmaktadır. Besteci bas klarineti sonraki operalarında da etkili biçimde kullanır. Güttüğü amaç, renkleri koyulaştırmak ya da anlamı derinleştirmektir.

Bas klarinetin orkestradaki işlevini ortaya koyan ilginç bir örnek de Peter İlyiç Çaykovski’nin “Fındık Kıran” balesindeki “Şeker Perisi’nin Dansı”dır. Bu sevimli parçada çalgı, çelestanın solosunu kısa pasajlarla süsler. Böylece parça, uzak ülkelerden izlenimler yansıtan bir tını kazanır.

Johannes Brahms, klarinet repertuarına kazandırdığı güzel yapıtlara ek olarak 19’uncu yüzyılın ikinci yarısında yazdığı senfonilerinde, üvertürlerinde ve “Haydn’ın Teması Üzerine Çeşitlemeler”inde, klarinete orkestra içinde yüce görevler verir. Beethoven’in bu çalgının katkısıyla tahta üflemeler topluluğuna yuvarlak bir tını kazandırma çabası, Brahms’ta doruğa ulaşmıştır. Ayrıca, fa majör 3’üncü senfoni’sinin ilk bölümünde ikinci temayı önce klarinet solo olarak duyurur. Çalgının mi minör 4’üncü senfoni’deki görevleri de etkilidir.

18'inci yüzyılda ekonomide, 19'uncu yüzyılın ilk yarısında da edebiyatta başlayan ulusalcılık akımı, yüzyılın ikinci yarısında müziğe de yansımıştır. Böylece Bohemya'da Smetana ile Dvorak, Rusya'da da "Rus Beşleri" olarak bilinen besteciler ortaya çıkar. Klarinet, bu kişilerin elinde orkestranın en etkili çalgılarından biri olmuştur.

Antonin Dvorak'ın mi minör 9'uncu senfoni'si ("Yeni Dünyadan"), klarinetin orkestrada armoni dışında ne gibi görevler yapabileceğini gösteren güzel örneklerden biridir. Bestecinin çalgıya verdiği sololar güçlü ve etkilidir. Tahta üflemelerin öbür üyeleriyle paylaştığı sololar da renklidir.

"Rus Beşleri"nden Borodin'in "Prens İgor" operasındaki "Poloveç Dansları"nda klarinet, özellikle legato pasajlarla örülü konçerto benzeri sololar yapar. Nikolay Rimski-Korsakof'un "Şehrazad" başlıklı senfonik süit'inin üçüncü bölümünde ise çalgı, olağan soloların yanında ana temanın sonunda yer alan kadansı flüt ile değişimli olarak çalar.

Yapıtlarında Rus halk müziğini gereğince kullanmadığı bahanesiyle "Beşler"in aralarına almadığı Pyotr İlyiç Çaykovski'nin 4'üncü, 5'inci ve 6'ncı senfonileri, bestecinin klarinet ile orkestra dokusuna kazandırdığı güzel renklere ek olarak bu çalgıya verdiği etkili sololarla doludur. Si minör 6. senfoni'nin ("Pathétique") birinci bölümündeki serim kesiminde ikinci temayı klarinet tamamlar. Geniş bir ses alanı olan son pasaj ise klarinet ile bas klarinet arasında legato olarak paylaşılır. Yine Çaykovski'nin "Kuğu Gölü" ve "Fındık Kıran" başlıklı balelerinde, çalgının orkestraya kattığı güzel renkleri sergileyen örnekler vardır.

20'nci yüzyılın babası sayılmış olan Claude Debussy'nin tahta üfleme çalgılardaki ses bölgelerinden her birini ayrı bir çalgı olarak görmesi, orkestra ve oda müziği açısından önemli bir devrimdir. Bestecinin "la Mer" (Deniz) başlıklı senfonisinde klarinet, bu anlayışla kullanılır ve özellikle orta bölgedeki tınısıyla orkestraya güzellikler katar.

1910'lu yılların hemen başında İgor Stravinski, “Ateş Kuşu”, “Petruşka” ve “Bahar Ayini” başlıklı baleleriyle 20'nci yüzyıldaki müzik devrimlerinden birini gerçekleştirmiştir. “Petruşka” balesi, bedeni tahta olan, fakat içinde insan ruhu taşıyan bir kuklanın öyküsüdür. Yapıtın “Petruşka” sahnesinde iki klarinet, kukladaki bu ikiliği simgelemek üzere koştut ikililerden oluşan soloyu seslendirirler. “Bahar Ayini”nin “Giriş” bölümünde ise bas klarinet, tahta üfleme çalgıların oluşturduğu orkestra dokusuna heyecan verici bir güzellik kazandırmaktadır.

Bela Bartok, 1910'lu yıllarda yazdığı “Akıl Almaz Mandarin” başlıklı pantomiminde ve 3. orkestra süiti'nde, klarinete etkileyici solo görevler verir. Bestecinin son yapıtlarından biri olan “Orkestra Konçertosu”nun “Çiftlerin Oyunu” başlığını taşıyan ikinci bölümünde ise bütün tahta üfleme çalgılar ikililer halinde solo yaparlar. Klarinetler kendi sololarını koştut tam beşlilerle çalmaktadırlar.

Yazdığı 15 senfonide ve öbür yapıtlarında klarineti orkestra içinde başarıyla kullanmış olan Dimitri Şostakoviç, 10'uncu senfoni'sinin birinci bölümünde ikinci temayı sergileme görevini solo klarinete vermiştir. Aynı senfoninin 3'üncü bölümünde de etkili klarinet sololarına rastlanmaktadır.

Aram Haçaturyan'ın “Gayani” adındaki balesi, 20'nci yüzyıl bestecilerinin klarineti orkestrada ne denli ustaca kullandıklarını gösteren örneklerle doludur. Bestecinin keman konçertosunun birinci bölümünde, geliştirim kesimi yeniden serim kesimine kemanın kadansıya bağlanmaktadır. Kadansın ilk figürüne klarinet, güzel bir yankı etkisiyle katılır. İkinci ve üçüncü bölümlerde de çalgı, bazen uzun bazen de kısa sololarla yapıta önemli katkılarda bulunmaktadır.

Değerli bestecimiz Ahmed Adnan Saygun, “Yunus Emre” oratoryosunun soprano solo, koro ve orkestra için yazılmış olan 8'inci parçasını (“Gel gönül seninle dosta gidelim”) klarinet solo ile başlatır. Saygun'un orkestraya klarinet yoluyla kazandırdığı güzellikleri örnekleyen birçok yapıtı arasında özellikle 3'üncü senfoni'si verilebilir.

Klarinet, senfoni orkestrasının, oda müziğinin ve solo repertuvarlarının standart tahta üfleme çalgısıdır. Çalgı, orkestra içinde özellikle yaylı çalgılar ve tahta üfleme çalgılarla daha uyum içindedir. Klarinet, bandolar, yerel tiyatro ve dans orkestraları yolu ile Orta Avrupa'dan Yunanistan ve Türkiye'ye kadar yayılıp bu ülkelerin ulusal müziklerinde kullanılmıştır. Caz akımı ile birlikte klarinet, en yaygın şekilde kullanılan Batı tarzı tahta üfleme çalgı haline gelmiştir.

SONUÇ

Klarinet, müzik dünyasının genel ortamında büyük değişikliklere yol açmış ve bu özelliği ile öbür çalgılara kıyasla biraz daha fazla ilgi görmüştür. Klarinetin, yumuşak ve sevgi dolu tınısıyla insan kalbini öbür çalgılara kıyasla daha fazla etkileyebilmesi bestecilerce son derece doğru anlaşılmış ve çalgı, müzik türlerinin tümünde kullanılmıştır. Müzik tarihinin her döneminde besteciler onu, solo, oda müziği, orkestra ve caz repertuvarlarının vazgeçilmez üfleme çalgısı olarak görmüşlerdir. Adı geçen dört müzik türünde klarinetin kullanılışı ile ilgili olarak karşılaştığımız güzellikler, bu düşüncenin kanıtıdır.

Bestecilerin algıya duyduğu yoğun ilginin sonucu olarak klarinet, ilk yapılışından günümüze dek çeşitli değişim ve gelişim evreleri geçirmiştir. Onu teknik ve müziksel yönlerden kusursuz kılma yolunda yapılan çalışmaların 20'nci yüzyılda bile sürmüş olması ilginçtir. Söz konusu değişimin temel nedeni, klarinet'te var olan yumuşak ve sevgi dolu tınının başka bir çalgıdan elde edilememesidir. Bu anlayış, klarinet'ten daha iyi verim alabilmek için çalışan sanatçıları zendirmış ve sürekli olarak daha iyiyi arama çabası içine girilmiştir.

Öte yandan, klarinetin öbür Avrupa algılarıyla birlikte 19'uncu yüzyılda ülkemize girişi, yetişen değerli Türk klarinetçileri, bestecilerimizin çalgıyı hem oda müziğinde hem de senfonilerinde başarıyla kullanmaları ve sayısı yeterli olmasa da onun için yazdıkları solo yapıtlar, heyecan verici bir gelişmedir.

Sunduğum çalışmada, klarinet alanında yapılan bütün bu mutlu çalışmaları, en kalın çizgileriyle de olsa ortaya koymanın mutluluğunu duyuyorum; çünkü biliyorum ki her alanda olduğu gibi müzik sanatında da yenileşmeye açık bulunmak ve gelişmeleri izlemek sanatçı olmanın bir gereğidir. Kendini yenilemeyen, tarihsel bilgiler dışında yeni metod ve uygulamalar konusunda bilgisiz bir sanatçı kısa zamanda unutulacaktır. Tarih bilgilerinin ışığında kendisine yol haritası çizen ve gelişmeleri izleyerek yenileşenler ise sanatçı olarak kalıcı değerler kazanacaklardır.

Bu düşünceден yola çıkarak sürekli araştırma yapmalı, elde ettiğimiz bilgilerle yeni ufuklar açmaya çalışmalı, bakış açımızı genişletmeliyiz. Bilime özgü olan “ neden-nasıl-niçin” sorularını sanat alanındaki araştırmalarımızda da geçerli kılmalı ve onların uygulamaya aktarılışıyla bilinen teknikleri, gelenekleri öğrenip yorumlayarak, gerçek kişisel ve tinsel gelişim noktasına varmalı ve yeni bakış açıları kazanabilmeliyiz.

Bilim adamları, titiz araştırmalar sonunda hazırladıkları kitapları sunarken, onların kusurlarla dolu olduğunu söyleme gereğini duyarlar. Bu kusurların sonraki yıllarda giderilebilmesi için eleştiriye açık olduklarını önemle vurgularlar. Durum böyle olunca, benim gibi bir Yüksek Lisans öğrencisinin yaptığı çalışmada kaçınılmaz biçimde var olan kusurların doğal karşılanacağına inanıyorum. Gelecek yıllarda onları ortadan kaldırmak ve çalışmamı genişletmek için çaba harcayacağım.

Her şeye karşın, klarinet gibi soylu bir çalgı alanındaki araştırmalarımı içeren bu çalışmanın klarinet öğrencilerine, çalgının sanatçılara ve bütün müzikçilere yarar sağlamasını içtenlikle umuyorum.

KAYNAKÇA

ABERT, Germann, W.A.Mozart Bölüm-1 Kitap-2, Moskova, 1980.

AKTÜZE, İrkin, Müziği Okumak Cilt 1, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2002, Müziği Okumak Cilt 2, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2002, Müziği Okumak Cilt 3, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2003, Müziği Okumak Cilt,4, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2003, Müziği Okumak Cilt,5, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2004.

BERENDT, Joachim E., Caz Kitabı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2003.

ÇELEBİOĞLU, Emel,Tarihsel Açından Evrensel Müziğe Giriş, Akademik Kitaplar Serisi, İstanbul, 1986.

DERİ, Otto, Exploring Twentieth Century Music, Newyork, 1967.

EROL, Lütfü, Neden Klasik Müzik, Yurt Renkleri, Ankara, 2001.

EWEN, David, The World Of Twentieth Century Music, Prentice-Hall, Inc., Newyork, 1968.

FERİDUNOĞLU, Lale, Müziğe Giden Yol, İnkilâp Kitapevi, İstanbul, 2004.

GERMEN, Gülriz, Klarinetin Tarihsel Gelişimi, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 1993, Klarinet Dinletisi, Sanatta Yeterlilik Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 1998.

İLYASOĞLU, Evin, Çağdaş Türk Bestecileri, Pan Yayınevi, İstanbul, 1983, Zaman İçinde Müzik, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.

KAYGISIZ, Mehmet, Müzik Tarihi, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2004.

KOROLYİ, Otto, Müziğe Giriş, Pan Yayıncılık, İstanbul, 1995.

LAWSON, Colin, The Early Clarinet A Practical Guide, Cambridge University Pres, United Kingdom, 2000.

MEYDAN LAROUSSE Ansiklopedisi, Cilt-10, İstanbul,1960.

MİMAROĞLU, İlhan, Müzik Tarihi, Varlık Yayınları, İstanbul, 1995.

ÖZKILIÇ, Osman Fuat, Büyük Kompozitörler, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1959.

SAY, Ahmet, Müzik Ansiklopedisi, Ankara, 1992, Müzik Tarihi, Umut Matbaacılık, Ankara, 1995.

SELANİK, Cavidan, Müzik Sanatının Tarihsel Serüveni, Doruk Yayıncılık, Ankara, 1996.

SÖZER, Vural, Müzik Ansiklopedik Sözlük, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1996.

THE'MA Larousse Ansiklopedisi, Cilt-5, İstanbul, 1993.

USOF, Yuri, Musica, Moskova, 1989 .

YENER, Faruk., Müzik Klavuzu, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1989, Müzik, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Beyaz Köşk Yayınları, İstanbul, 1987.

[Http://www.matches.dug.edu.tr](http://www.matches.dug.edu.tr), Clarinet and Bass Clarinet , 20.11.2004.

[Http://www.melodik.net.](http://www.melodik.net.), 12.01.2005.

[Http://www.iksev.org./besteyar/bestyor04/03kurultavil](http://www.iksev.org./besteyar/bestyor04/03kurultavil), 26.04.2005.

[Http://www.hem.passagen.se/eriahl/fag.htm](http://www.hem.passagen.se/eriahl/fag.htm), 20.11.2004

[Http://www.wikipedia.org](http://www.wikipedia.org), 29.01.2005

[Http://www.geocities.com](http://www.geocities.com), 12.01.2005